

RAPPORTER

88/14

**DRIFTS- OG YRKESSTRUKTUREN
I JORDBRUKET I 1985/86**

AV
BERIT BJØRLO, AUDUN LOEN OG ELIN OUREN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 88/14

**DRIFTS- OG YRKESSTRUKTUREN I JORDBRUKET
I 1985/86**

AV

BERIT BJØRLO, AUDUN LOEN OG ELIN OUREN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO—KONGSVINGER 1988

ISBN 82-537-2669-4
ISSN 0332-8422

EMNEGRUPPE

41 Jordbruk, skogbruk, jakt og fangst

ANDRE EMNEORD

Arbeidsinnsats

Brukstyper

Driftsform

Landbruk

Produksjonsomfang

Yrkesaktivitet

FORORD

Statistisk Sentralbyrå arbeider nå med å tilpasse et nytt opplegg for driftsforminndeling i landbruksstatistikken. En foreløpig utgave av dette opplegget er innarbeidet i jordbruksstatistikken for 1985/86. I denne rapporten er det gitt en omtale av opplegget med tanke på at det skal kunne vurderes og kommenteres også av eksterne brukere. Det er tanken at et revidert opplegg skal bli en fast del av den årlige jordbruksstatistikken.

Driftsforminndeling er et nyttig hjelpemiddel både ved sammenlignende analyse og ved beskrivelse av strukturen i jordbruket. SSB har nyttet det nye opplegget for driftsforminndeling sammen med undersøkelsen om arbeidsinnsatsen i jordbruket i 1985/86, og enkelte andre datakilder. Ved hjelp av dette materialet har en belyst noen sentrale sider ved strukturen i jordbruket og sammenhenger mellom yrke utenom bruket og driftsopplegget på bruket.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger 1. juni 1988

Gisle Skancke

INNHold

	Side
1. OPPLÈGG FOR DRIFTSFORMINDELING	9
1.1. Problemstilling	9
1.2. Normtall for produksjonsomfang	9
1.3. Klassifikasjonssystem for driftsretning	13
1.4. Datagrunnlag for driftsforminndeling	15
2. OVERSIKT OVER ANDRE DATAKILDER SOM ER NYTTET	16
2.1. Utvalgstellinga 1986. Arbeidskraftundersøkelse for 1985/1986	16
2.2. Landbrukstellinga 1979	16
2.3. Utvalgstellinga 1982. Gjeldsforhold mv. pr. 31. desember 1981	16
2.4. Utvalgstellinga 1984. Maskiner og redskaper	16
2.5. Utvalgstellinga 1985. Driftsbygninger	16
3. SAMMENLIGNING AV NORMERT OG REGISTRERT ARBEIDSINNSATS	17
4. KORT OVERSIKT OVER DRIFTS- OG YRKESSTRUKTUREN I JORDBRUKET	20
4.1. Hele landet	20
4.1.1. Driftsretning (hele landet)	20
4.1.2. Produksjonsomfang	22
4.1.3.inntekt og arbeid utenom bruket	24
4.2. Utvalgte områder	28
4.2.1. Driftsretning (utvalgte områder)	28
4.2.2. Arealstørrelse og produksjonsomfang (utvalgte områder)	30
5. TILPASNING AV JORDBRUKSDRIFTA MV. VED ULIKE YRKESVALG	31
5.1. Problemstilling	31
5.2. Gruppering av grunnlagsmaterialet	31
5.3. Driftstilpasning som et resultat av yrkesvalget	32
5.3.1. Produksjonsomfang og driftsform	32
5.3.2. Forholdet mellom arbeidsinnsats og produksjons- omfang	36
5.3.3. Samlet yrkesaktivitet for bruker og ektefelle ...	37
5.3.4. Bondekvinnenes yrkesaktivitet	41
5.3.5. Investeringer	49
5.3.6. Jordleie	54
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå etter 1. juli 1987 (RAPP)	56

FIGURREGISTER

	Side
1. Normert arbeidsbehov i mjølkeproduksjon. 1985/86.	12
2. Timer i jordbruket pr. ku . Tall for bruk med driftsform Storfe (mjølk). 1985/86.	19
3. Fordeling av brukene etter arbeidsinnsats i jordbruket. 1985/86.	23
4. Arbeidsinnsats på og utenom bruket for bruker og ektefelle. Tall for utvalgte eiendomsstørrelser. 1985/86.	25
5. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle har yrke utenom, etter brukets eget areal. Hele landet. 1985/86.....	26
6. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86.	26
7. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. Sammenligning av ut- valgte driftsformer. 1985/86.	27
8. Bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal på Vestlandet, etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk. 1985/86.....	33
9. Bruk med 100-199 dekar eget jordbruksareal på Østlandets flatbygder, etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk. 1985/85.....	34
10. Gjennomsnittlig arbeidsinnsats på bruket fordelt på brukerekteparet og arbeidshjelpen. Figuren gjelder bruk hvor bruker og/eller ektefelle har et yrke utenom bruket. Hele landet. 1985/86.	40
11. Brukene etter kvinnens prosentandel av brukerekteparets samlede arbeidsinnsats på bruket. Hele landet. 1985/86	45
12. Brukere og ektefeller etter samlet yrkesaktivitet. Hele landet. 1985/86.....	46
13. Brukere og ektefeller etter arbeidsinnsats utenom bruket. Hele landet. 1985/86.	46
14. Kvinners andel av brukerekteparets samlede arbeidsinnsats på bruket, etter produksjonsomfang. Sammenligning av ut- valgte driftsformer. Hele landet. 1985/86.	47
15. Andel av brukene hvor minst halvparten av samlet netto- inntekt kommer fra bruket. Tall for bruk hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. 1985/86.	48
16. Bruttoinvesteringer i bygninger og maskiner i jordbruket. 1985-priser.	49
17. Fordeling av areal i drift på eget og leid areal. 1985.....	54

TABELLREGISTER

	Side
1. Faktorer for omregning til normert arbeidsbehov i plante- produksjonen.1985/86.....	11
2. Faktorer for omregning til normert arbeidsbehov i husdyr- holdet. 1985/86.....	11
3. Klasseinndeling etter driftsretning	14
4. Normert arbeidsinnsats i prosent av registrert arbeids- innsats for de viktigste driftsformene. 1985/86.....	18
5. Antall bruk og normert arbeidsinnsats etter driftsform. Hele landet. 1985/86	21
6. Antall bruk, bruksstørrelse og arbeidsbehov etter produk- sjonsomfang. Hele landet. 1985/86.	24
7. Arbeid utenom bruket. Tall for brukere og ektefeller som til sammen hadde minst 1 500 timeverk utenom bruket. Hele landet. 1985/86.....	27
8. Brukene etter driftsform. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86	29
9. Brukene etter jordbruksareal i drift. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1986	30
10. Gjennomsnittlig produksjonsomfang og fordeling av brukene, etter produksjonsomfang i normerte timeverk. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86	30
11. Bruk i utvalgte områder og størrelsesgrupper, etter drifts- form. Sammenligning av bruk hvor bruker/ektefelle har yrke utenom bruket, og bruk hvor de ikke har noe yrke utenom. 1985/86.	35
12. Registrerte arbeidstimer pr. normtime. Sammenligning av bruk med yrke utenom bruket og bruk hvor brukerekteparet ikke har noe slikt yrke. Sammenligningen gjelder utvalgte drifts- former og produksjonsomfang. Hele landet. 1985/86	37
13. Gjennomsnittlig yrkesaktivitet på og utenom bruket for bruker og ektefelle. Sammenligning av bruk hvor det er valgt et yrke utenom, og bruk hvor det ikke er valgt noe slikt yrke. Hele landet. 1985/86	39
14. Omfanget av annen arbeidshjelp i tillegg til brukerekteparet. Sammenligning av tall for brukerektepar uten yrke utenom bruket og brukerektepar med yrke utenom. Hele landet. 1985/86	40
15. Produksjonsomfang i alt pr. bruk og arbeid utført av kvinne. Tall for hovedgrupper av driftsformer. Hele landet. 1985/86	44
16. Produksjonsomfang pr. bruk og brukerekteparets yrkes- aktivitet. Tall for bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal i 1979, og med gift bruker i 1986, etter arbeidsinnsats uten- om bruket. Hele landet. 1985/86	45
17. Investeringer i bygninger. Gjennomsnitt pr. bruk pr. år i 1985-priser. 1 000 kr	51
18. Investeringer i maskiner og redskaper. Gjennomsnitt pr. bruk pr. år i 1985-priser. 1 000 kr	52
19. Investeringer i bygninger. Gjennomsnitt pr. årsverk i 1985- priser. 1 000 kr	53
20. Investeringer i maskiner. Gjennomsnitt pr. årsverk i 1985- priser. 1 000 kr	53
21. Jordleie. Tall for bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal i 1979 og hvor brukeren var under 70 år pr. 1/6 1986. Hele landet. Dekar pr. bruk.	55

1. OPPLÈGG FOR DRIFTSFORMINDELING

1.1. Problemstilling

Helt siden jordbrukstellinga i 1969 har Statistisk Sentralbyrå hatt et opplegg for gruppering av brukene etter driftsform. SSB tilpasset da opplegget for driftsforminndeling fra driftsgranskingene i jordbruket til jordbrukstellingas oppgaver. Senere er det samme opplegget brukt ved flere utvalgstillinger og ved Landbrukstellinga 1979. For nærmere orientering om dette opplegget viser en til Statistiske analyser nr. 7. Driftsformer i jordbruket, Statistisk Sentralbyrå 1973.

Det opplegget for driftsforminndeling som vi har nyttet hittil, har for så vidt gitt tilfredsstillende grunnlag for sammenligning av ulike driftsretninger, og for seleksjon av bestemte bruksgrupper for analyse. Opplegget har derimot ikke egnet seg så godt for å belyse den totale strukturen i jordbruket. Det har heller ikke hatt noe tilfredsstillende størrelsesmål for produksjonsomfanget på bruket.

De siste 10 årene er det utviklet og tilpasset nye opplegg både i Sverige og Danmark. I Sverige er det utviklet et eget opplegg, mens Danmark har tilpasset et opplegg som er felles for EF-landene. I tilknytning til det utviklingsarbeidet som har pågått, er spørsmålet om opplegg for driftsforminndeling drøftet på flere møter i Nordisk utvalg for jordbruksstatistikk. Også i annen internasjonal sammenheng hvor Statistisk Sentralbyrå har vært representert, har spørsmålet om driftsformopplegg blitt drøftet som et viktig tema.

Særlig med tanke på å få et hjelpemiddel for å belyse strukturen og strukturutviklingen i jordbruket er det behov for et nytt opplegg for driftsforminndeling også i Norge. Som et første skritt på veien mot et nytt opplegg, har vi tatt utgangspunkt i det svenske opplegget.

1.2. Normtall for produksjonsomfang

Et felles størrelsesmål for ulike produksjoner er et sentralt tema i alle driftsformopplegg. De størrelsesmålene som er aktuelle, er vanskelige å registrere direkte. Omfanget må derfor beregnes på grunnlag av normtall og oppgaver over dyretall og arealbruk. I det svenske opplegget nyttes normert arbeidsbehov som størrelsesmål, mens opplegget for EF-landene bygger på beregnet dekningsbidrag. Det er en omfattende oppgave å fastsette og holde ved like faktorer for beregning av normert produksjonsomfang.

I forbindelse med jordbruksavtalen i Norge er det allerede tatt i bruk faktorer for beregning av normert arbeidsinnsats i de fleste produksjoner. Ved å nytte disse faktorene kan en på en enkel måte komme fram til et nytt opplegg for driftsforminndeling. Normert arbeidsbehov er dessuten et svært aktuelt størrelsesmål i mange sammenhenger i norsk jordbrukspolitik. Av de svenske utredningene går det ellers fram at normert arbeidsbehov regnes som et godt egnet størrelsesmål for driftsforminndeling. Ut fra disse vurderingene har en valgt normert arbeidsbehov som størrelsesmål i det nye opplegget.

I det svenske systemet blir det brukt en høy og en lav faktor for timer pr. enhet for hver produksjon. Den høye faktoren nyttes for de første enhetene, mens den lave faktoren brukes for produksjon ut over et nærmere definert produksjonsomfang. Produksjonsomfanget der en skifter fra høy til lav faktor har vi i denne rapporten kalt for "knekkpunkt". Som eksempel kan nevnes at for mjølkekyr nyttes 120 timeverk pr. dyr opp til og med 8 kyr, og 60 timeverk pr. dyr over 8. Knekkpunktet ved beregning av normert arbeidsbehov er da 8 kyr i dette eksemplet. I det svenske opplegget er det brukt et slikt system både for husdyr- og planteproduksjoner. Ved beregning av samlet arbeidsbehov på bruket gis det dessuten et tillegg som er uavhengig av driftsretning.

I det norske regelverket for produksjonstillegg i jordbruket er arbeidsnormene gitt i tabeller hvor hvert 0,1 årsverk har et korresponderende antall dyr. For enkelte dyreslag er det nyttet to sett av normtall avhengig av om produksjonen drives alene eller i tillegg til annen husdyrproduksjon. I planteproduksjonene er det nyttet en lineær faktor for hver produksjon uavhengig av omfang. Både for husdyr- og planteproduksjonene er faktorene valgt med tanke på at de også skal dekke generelt arbeid på bruket som er uavhengig av driftsretningen.

I Norge er effektivitetsnormene differensiert for to geografiske områder. I det svenske opplegget er samme faktorer brukt for hele landet.

Effektivitetsnormene i Norge blir endret sprangvis over tid. Endringene foretas både på faglig og politisk grunnlag. Det er derfor ikke gitt at endringene bare reflekterer den faktiske produktivitetutviklingen i jordbruket.

I opplegget som blir presentert i denne rapporten, har en tatt utgangspunkt i det svenske systemet med knekkpunkt (se omtalen av det svenske systemet) og ulik faktor over og under knekkpunktet. Det er likevel lagt vekt på å velge både faktorer og knekkpunkt slik at de gir best mulig samsvar med de vedtatte effektivitetsnormene i Norge. Det er stort sett normene for 1985/86 som er nyttet, og differensieringen etter område er innarbeidet. Det er også tatt hensyn til at normene for noen produksjoner skal påvirkes av omfanget av andre husdyrproduksjoner på bruket.

Vi regner med at normtallene bør justeres for hver årgang slik at de tilnærmet korresponderer med de normene som nyttes ved praktisering av jordbruksavtalen. For spesielle analyser kan det være aktuelt å nytte samme faktorer for flere år, eller fastsette spesielle faktorer.

Tabell 1 og 2 gir oversikt over de faktorene som er brukt ved beregning av normert arbeidsbehov. I figur 1 har en vist hvordan normtall beregnet ved hjelp av knekkpunkt og lineære faktorer er tilpasset de faktiske effektivitetsnormene. Eksemplet i figuren gjelder mjølkeproduksjon. For andre husdyrproduksjoner er det foretatt tilsvarende tilpasning.

Tabell 1. Faktorer for omregning til normert arbeidsbehov i plante-
produksjonen. 1985/86

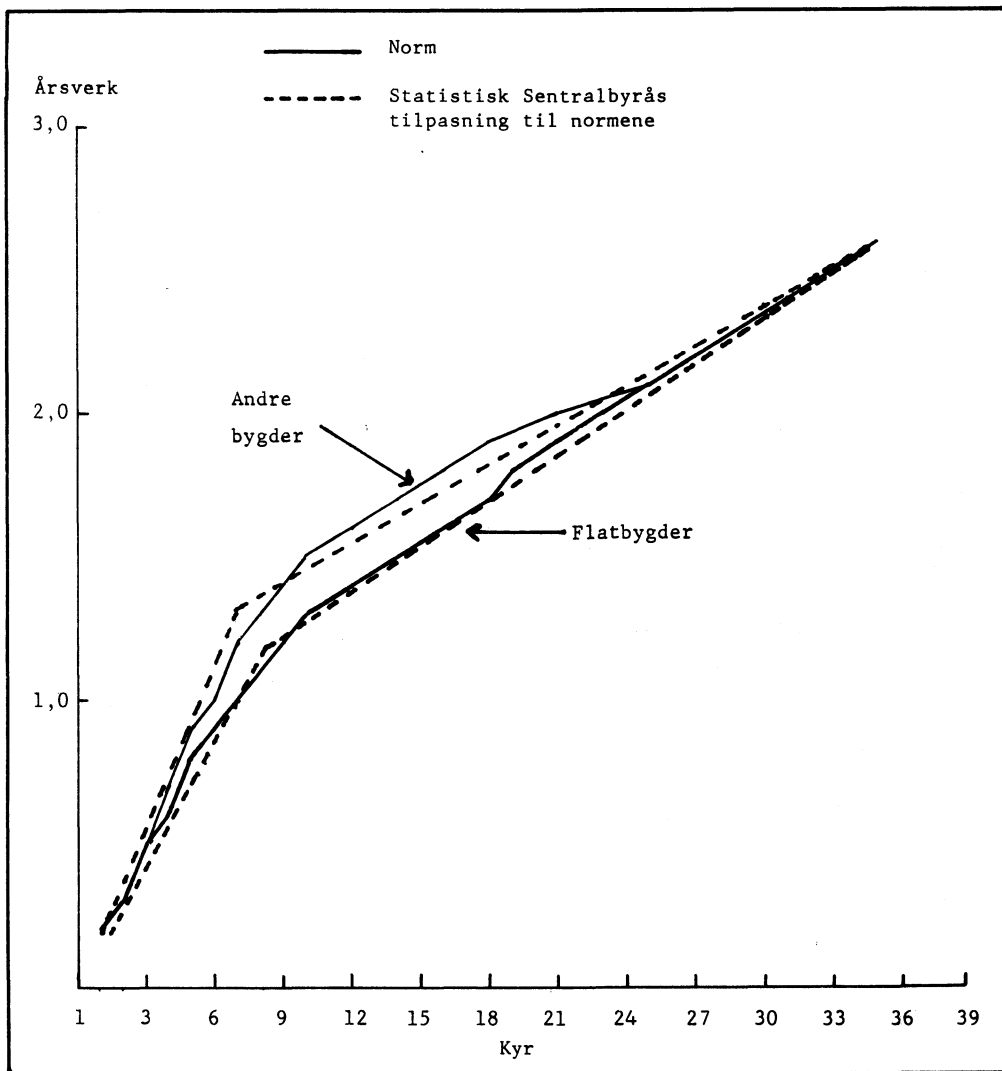
Produksjon	Timer pr. dekar pr. år
Korn mv.	
Hvete	5,25
Rug	5,25
Bygg	5,00
Havre	5,00
Oljevekster til modning	5,00
Annet frø til modning.....	5,00
Poteter	24,00
Grovfôr uten grovf.dyr	
Grovforareal i alt.....	10,00
Grønnsaker	
Konserveserter	5,00
Matkålrot	60,00
Grove grønnsaker.....	60,00
Andre grønnsaker.....	120,00
Frukt og bær	
Eple, pære, plomme	59,00
Moreller og kirsebær.....	105,00
Bær.....	150,00
Andre vekster	
Veksthus	1400,00
Planteskole	150,00

Tabell 2. Faktorer for omregning til normert arbeidsbehov i husdyrholdet.
1985/86

Produksjon	Knekk- punkt ¹	Timer pr. dyr pr. år	
		Til og med knekkpunkt	Over knekkpunkt
Hest			
Avlshest	17	150,00	100,00
Annen hest	34	75,00	48,00
Storfe (mjølk)			
Mjølkeku (ev. korrigert for manglende påsett)			
Område 1	8	294,00	103,00
Område 2	7	374,00	90,00
Storfe (kjøtt)			
Ammeku			
Okse over 1 år			
Kvige (utover påsett)			
Kalv (utover påsett)			
Sum.....	Som kunormene. 1/5 ku		
Sau			
Vinterfôra sau (alene)	100	20,20	13,60
Vinterfôra sau (i komb.).....	60	18,00	14,90
		(13,60 over 364,6 dyr)	
Geit			
Mjølkegeit.....	Som kunormene. 1/5 ku		
Ammegeit.....	-	20,20	13,60
Svin			
Avlssvin pr. 1/1.....	-	66,00	66,00
Slaktesvin. Dyr innsatt	200	2,95	2,00
Andre dyr			
Voksne fjørfe. Pr. 1/1	1500	0,63	0,47
Livkylling. Dyr alt opp.....	14000	0,055	0,035
Slaktekylling. Dyr alt opp... ..	16900	0,033	0,023
Gås og kalkun. Dyr alt opp... ..	2400	0,238	0,16
Revtisper pr. 1/1	100	20,20	13,60
Mink og ildertisper pr. 1/1.. ..	460	5,75	3,80

¹ Se omtale i teksten.

Figur 1. Normert arbeidsbehov i mjølkeproduksjon. 1985/86.

1.3. Klassifikasjonssystem for driftsretning

Både det svenske systemet og systemet for EF-landene er bygd opp med flere nivåer med økende detaljeringsgrad. På hvert nivå er det skilt mellom spesialisert drift og blanda drift. For å bli regnet som spesialisert drift må en produksjon (eller gruppe av produksjoner på høyeste nivå) ha minst 2/3 av produksjonsomfanget på bruket. Dersom ingen av produksjonene som er spesifisert på vedkommende nivå, har minst 2/3 av omfanget, blir driftsretningen klassifisert som blanda drift. For videre detaljering av gruppene med blanda drift, grupperes det etter den mest omfattende produksjonen på bruket.

Prinsippet som er omtalt ovenfor, er innført uten unntak i testopplegget som er lagt til grunn for denne rapporten. I det svenske systemet er det gjort unntak for potetdyrking. Det blir hevdet at vekstskifteproblemene fører til at omfanget av potetdyrking vanskelig kan komme opp i 2/3 av produksjonsomfanget på bruket.

I det svenske systemet er bruk med under 400 normerte timeverk klassifisert som "Småbruk", og de er ikke gruppert etter driftsretning. I vårt opplegg er grupperingen etter driftsretning gjennomført uansett produksjonsomfang. I analysedelen i denne rapporten er derimot opplysning om bruket som inntektskilde og arbeid utenom bruket benyttet som viktig tilleggsinformasjon.

Skogbruket er foreløpig ikke innarbeidet i vårt opplegg for driftsforminndeling. I det svenske opplegget er det fastsatt arbeidsnormer også for skogbruket ut fra produktivt skogareal. Faktorene er differensiert både etter distrikt og etter størrelsen av skogen. I det svenske systemet for driftsformkoding er det også avsatt et eget siffer som gir informasjon om kombinasjonen mellom jordbruk og skogbruk.

Klassifikasjonssystemet som er benyttet i denne rapporten, går fram av tabell 3.

Tabell 3. Klasseinndeling etter driftsretning

Hovedgruppe	Basisgruppe	Detaljgruppe	
1. Planteproduksjon	11 Jordbruksvekster	111 Korn	
		112 Poteter	
		113 Grovfôr	
		114 Blanda jordbr.v.	
	12 Hagebruksvekster	121 Gr. på friland	
		122 Frukt og bær	
		123 Veksth. og pl.sk.	
		124 Blanda hagebr.	
		125 Mest hagebruk	
13 Blanda plante- produksjon	131 Mest jordbruk		
	132 Mest hagebruk		
2. Husdyrhold	21 Storfe (mjølk)	211 Storfe (mjølk)	
		212 Mest storfe (mjølk)	
	22 Andre grovfôrdyr	221 Storfe (kjøtt)	
		222 Sau	
		223 Geit	
		224 Hestehold	
		225 Blanda andre grovfôrdyr	
	23 Andre dyr	231 Svin	
		232 Fjørfe og pelsdyr	
		233 Blanda andre dyr	
	24 Blanda husdyrh.	241 Mest storfe (mjølk)	
		242 Mest andre grôvfôrdyr	
		243 Mest andre dyr (svin, fjørfe, pelsdyr)	
		244 Mest hest	
	3. Blanda drift (Planteprod. og husdyrhold)	31 Mest planteprod.	311 Mest jordbruk
			312 Mest hagebruk
32 Mest husdyrhold		321 Mest storfe (mjølk)	
		322 Mest storfe (kjøtt)	
		323 Mest sau	
		324 Mest geit	
		325 Mest hest	
326 Mest svin			
327 Mest andre dyr			

1.4. Datagrunnlag for driftsforminndeling

Det nye opplegget for driftsforminndeling er i første omgang bare tilpasset oppgavene fra søknadene om produksjonstillegg. Fra og med 1984 er disse oppgavene brukt som grunnlag for statistikken over areal og husdyrhold.

For å få fullstendige oppgaver for alle husdyr- og planteproduksjoner må en nytte oppgaver fra begge søknadsomgangene hvert år. Sammenkobling av data fra de to søknadsomgangene har SSB hittil bare gjennomført for brukene som er med i de årlige utvalgstillingene, og det er bare for dette utvalget det hittil er foretatt koding av driftsform.

Ved valg av søknadsomganger som kobles sammen, har vi tatt utgangspunkt i Landbruksdepartementets retningslinjer for årsverkberegning. Det er også vurdert som en fordel å koble sammen data fra samme avtaleperiode. En unngår da vesentlige endringer i regelverket for de søknadsomgangene som kobles sammen. Datagrunnlaget som driftsformkodingen i denne rapporten bygger på, er derfor knyttet til registeret fra utvalgstillingen i jordbruket pr. 1/6 1985, og omfatter søknadene om produksjonstillegg pr. 1/8 1985 og 1/1 1986. Tilsvarende datagrunnlag for etterfølgende år forelå ikke på det tidspunktet da tallmaterialet for denne rapporten ble utkjørt.

Resultatene fra driftsformkodingen er koblet sammen med arbeidskraftundersøkelsen ved utvalgstillingen pr. 1/6 1986. Tallene for arbeidsinnsats ved denne tellingen refererer seg til perioden 1. juni 1985 - 31. mai 1986 og korresponderer derfor relativt godt med tidsperioden som driftsformkodingen er knyttet til. Utvalgstillingen i 1986 omfattet imidlertid også noen bruk som var ute av drift i 1985, men som var kommet i drift igjen i 1986. Disse brukene har ikke fått tildelt kode for driftsform i datagrunnlaget for denne rapporten.

Alle totaltall i denne rapporten er i prinsippet beregnet på samme måten som resultatene fra utvalgstillingen om arbeidskraft pr. 1/6 1986. Det er videre bare brukene som var i drift i 1986 som inngår i beregningene. Dette vil bl.a. føre til at investeringer i 1978, 1981, 1983 og 1984 på bruk som senere har gått ut av drift, ikke kommer med. Totaltall i denne rapporten vil derfor ikke stemme med totaltall som er publisert tidligere.

2. OVERSIKT OVER ANDRE DATAKILDER SOM ER NYTTET

2.1. Utvalgstellinga 1986. Arbeidskraftundersøkelse for 1985/1986

I 1986 ble det ved utvalgstellinga for jordbruket samlet inn oppgaver over brukerens ekteskapelige status og driftsenheten som inntektskilde for bruker og ektemake. Kjønn og alder på brukerne fant en på grunnlag av fødselsnummeret. Det ble også spurt om hvilken næring utenom driftsenheten som gav størst inntekt for bruker og ektemake dersom driftsenheten ikke var eneste levevei.

Det ble også samlet inn oppgaver over arbeidsinnsatsen på driftsenheten i perioden 1. juni 1985 til 31. mai 1986. Oppgavene gjaldt bare enheter med minst 5,0 dekar jordbruksareal i drift og arbeidsinnsatsen ble avgrenset til å gjelde voksne personer (15 år og eldre).

Arbeidsinnsatsen ble videre fordelt etter driftsgrein (jord- og hagebruk og skogbruk og utmarksnæringer) og etter type arbeidskraft (bruker og ektemake, familiemedlemmer og fremmed hjelp). Antall familiemedlemmer og fremmed arbeidshjelp som hadde lagt ned arbeid på bruket, ble fordelt etter kjønn og etter hvor mange timer den enkelte hadde arbeidet på oppgaveenheten.

2.2. Landbrukstellinga 1979

Fra den fullstendige landbrukstellinga i 1979 er det brukt følgende data:

Jordbruksareal i drift, fordelt på eget og leid areal.

Investeringer i driftsbygninger 1978.

Investeringer i maskiner 1978.

2.3. Utvalgstellinga 1982. Gjeldsforhold mv. pr. 31. desember 1981

Den spesielle delen av utvalgstellinga i 1982 gjaldt spørsmål om gjeldsforhold mv. pr. 31. desember 1981.

Det ble da bl.a. samlet inn opplysninger om brukeren var eier eller ikke eier av driftsenheten, eventuell kjøpesum for eiendommen, investeringer i driftsbygninger og landbruk som levevei. Fra denne undersøkelsen har vi nyttet data om investeringer i driftsbygninger for jord- og hagebruk i 1981.

2.4. Utvalgstellinga 1984. Maskiner og redskaper

Utvalgstellinga for jordbruket i 1984 hadde maskiner og redskaper som hovedemne. Utgifter til kjøp av maskiner og redskaper inngikk i oppgaven, og vi har gjort bruk av disse dataene i undersøkelsen om drifts- og yrkesstrukturen i jordbruket 1985/86.

2.5. Utvalgstellinga 1985. Driftsbygninger

I 1985 hadde utvalgstellinga for jordbruket driftsbygninger som hovedemne. Skjemaet inneholdt blant annet spørsmål om investeringer i driftsbygninger, og disse opplysningene er blitt nyttet i analysen.

3. SAMMENLIGNING AV NORMERT OG REGISTRERT ARBEIDSINNSATS

I dette arbeidet er effektivitetsnormene i jordbruket nyttet som hjelpemiddel ved koding av driftsformer. Det har derfor ikke vært noen målsetting å beregne normtall som er helt identiske med de som nyttes i jordbrukspolitikken, og det er gjort visse forenklinger. Hvis en ser bort fra bruk som ikke har søkt om produksjonstillegg o.l. er det imidlertid nokså godt samsvar med de tallene som beregnes av Landbruksdepartementet (avvik på ca. 0,3 prosent på totaltallene).

Informasjon om hvordan effektivitetsnormene stemmer med den faktiske arbeidsinnsatsen er av generell interesse. I denne rapporten har det likevel vært vel så viktig å se på hvordan normtallene fungerer som hjelpemiddel i driftsformkodingen. Vi ser også muligheter for at de beregnede tallene for normert arbeidsinnsats kan supplere de faktiske registreringene. Normtallene gir bl.a. mulighet for å fordele arbeidsinnsatsen på de enkelte produksjoner. Videre kan beregnede tall for normert arbeidsbehov gi bedre grunnlag for å anslå den faktiske arbeidsinnsatsen i år uten arbeidskraftundersøkelser.

For alle bruk som var i drift både i 1985 og 1986 utgjorde beregnet arbeidsinnsats ca. 83 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket i alt. Det generelle trekket er at avviket er størst for bruk med lite produksjonsomfang. Etter hvert som produksjonsomfanget øker, nærmer de to seriene seg hverandre, og ved et produksjonsomfang på ca. 5000 timeverk er de stort sett sammenfallende (se tabell 4). For større produksjonsomfang gir utvalgstillinga usikre resultater, men det tyder på at normene gir høyere tall enn det som utføres i praksis ved meget store produksjonsomfang.

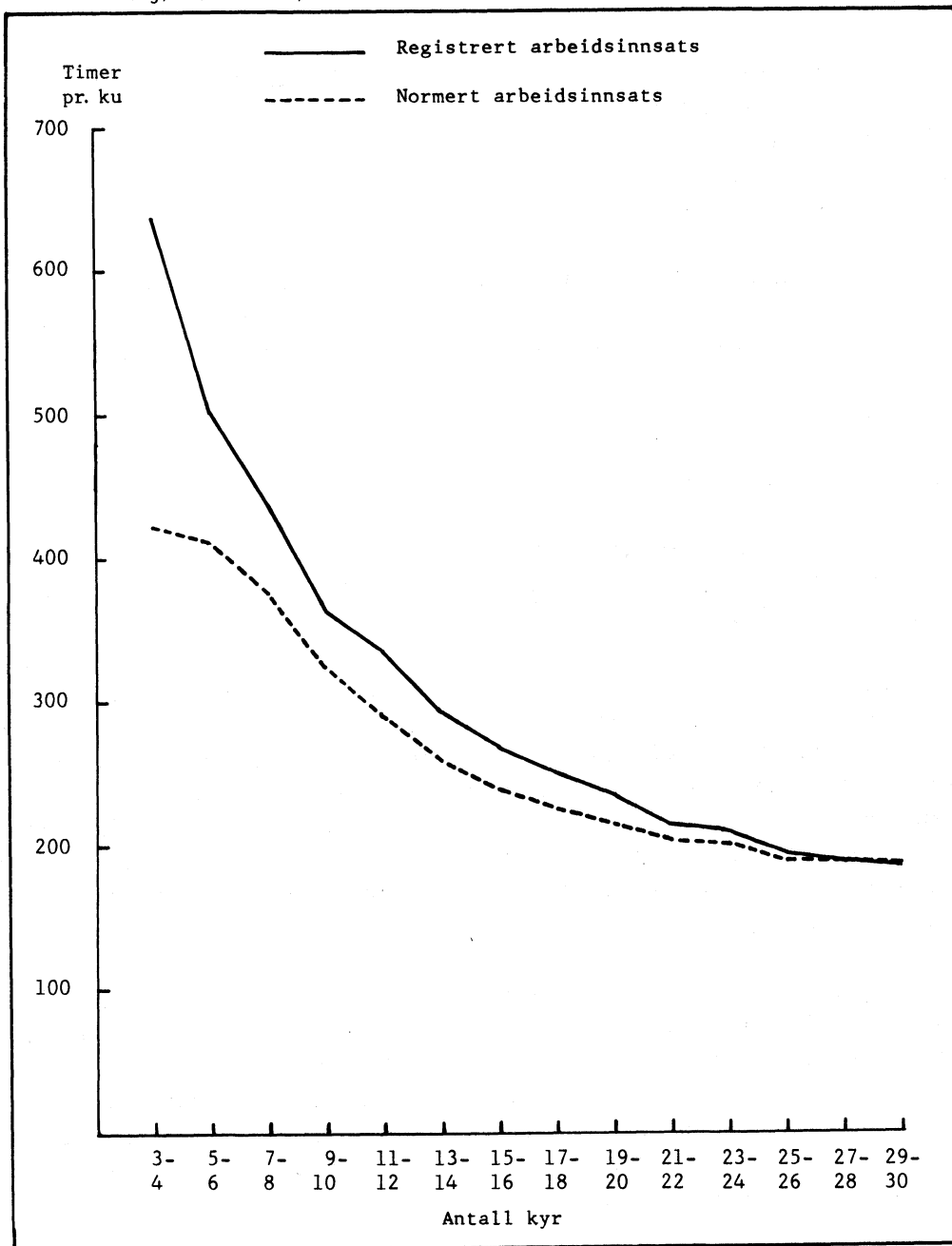
Det er vanskelig å foreta en sammenligning av de ulike produksjoner når det gjelder samsvaret mellom normert og registrert arbeidsforbruk. Dette har sammenheng med at enkelte produksjoner og driftsformer er knyttet til bestemte områder. Videre er noen produksjoner ofte kombinert med arbeid utenom bruket mens andre er mest vanlige på bruk hvor familien satser på bruket som inntektskilde. Det er også produksjoner som hovedsaklig drives i kombinasjon med andre produksjoner. Jordbruksareal i drift som tradisjonelt har blitt benyttet som størrelsesmål, gir heller ikke noe godt sammenligningsgrunnlag for normert og registrert arbeidsinnsats. Når en sammenligner driftsformer med arealstørrelse som utgangspunkt, sammenligner en i virkeligheten bruk med svært ulikt produksjonsomfang. For bruksgruppa med 100 - 199 dekar jordbruksareal i drift representerer spesialisert planteproduksjon av jordbruksvekster en relativt liten bedrift med vel 800 timeverk normert arbeidsinnsats. Tilsvarende arealstørrelse med spesialisert mjølkeproduksjon tilsvarer ca. 3500 normerte timeverk.

I tabell 4 er det stilt sammen tall for de tre hoveddriftsretningene Storfe (mjølk), Sau og Korn. I denne tabellen har en brukt normerte timeverk som størrelsesmål. Den generelle tendensen finner en igjen for alle de tre driftsformene, men det er mindre forskjell mellom normtall og faktisk registrert arbeidsinnsats for korn enn for de to andre driftsformene.

Tabell 4. Normert arbeidsinnsats i prosent av registrert arbeidsinnsats for de viktigste driftsformene. 1985/86

Produksjonsomfang (normerte timeverk).	Normert arbeidsinnsats i prosent av faktisk utført arbeid			
	Alle driftsf.	Storfe (mjølk)	Sau	Korn
Alle bruk	83	88	58	82
Av disse				
500- 999 timev.	60	48	54	78
1000-1499 "	71	62	69	86
1500-1999 "	77	73	73	88
2000-2499 "	84	80	86	95
2500-2999 "	87	86	92	..
3000-3499 "	88	87
3500-3999 "	90	88
4000-4499 "	95	93
4500-4999 "	98	97

Figur 2. Timer i jordbruket pr. ku. Tall for bruk med driftsform Storfe (mjølk). 1985/86

4. KORT OVERSIKT OVER DRIFTS- OG YRKESSTRUKTUREN I JORDBRUKET

En rekke kjennemerker kan nyttes for å belyse strukturen i jordbruket. I denne rapporten har en begrenset dette til tre hovedpunkter:

- Driftsretning
- Produksjonsomfang
- Arbeid utenom bruket

Det blir i dette kapitlet gitt en grov oversikt for hele landet. Videre har en pekt på det mest særpregede ved driftsstrukturen for to utvalgte områder. Data for disse to områdene er nyttet i analysedelen av notatet.

4.1. Hele landet

4.1.1. Driftsretning (hele landet)

Det foreliggende materialet gir både fordeling av brukene etter driftsform og opplysning om hvor stor andel av den totale arbeidsinnsatsen de ulike produksjoner og driftsformer står for.

I alle tilfelle er mjølkeproduksjon den mest omfattende driftsretningen, og denne produksjonen representerer bortimot halvparten av samlet arbeidsinnsats i jordbruket. Hoveddelen av produksjonen er på bruk med spesialisert mjølkeproduksjon, men vel 8 prosent kommer fra andre driftsformer. For brukene med spesialisert mjølkeproduksjon utgjør mjølkeproduksjonen i gjennomsnitt 86 prosent av normert arbeidsinnsats. De resterende 14 prosent fordeler seg på mange tilleggsproduksjoner med kjøttproduksjon på storfe som den viktigste.

Mjølkeproduksjon er mest vanlig på mellomstore bruk regnet etter areal. Det er en arbeidskrevende produksjon, og en stor andel av brukene med denne produksjonen har bruket som eneste eller viktigste inntektskilde. I materialet som er lagt til grunn for denne rapporten hadde brukene med spesialisert mjølkeproduksjon i gjennomsnitt 132 dekar jordbruksareal i drift og en normert arbeidsinnsats på 3 241 timeverk. Etter gjeldende normtall tilsvarer dette 1,6 årsverk.

I tillegg til mjølkeproduksjon utgjør korndyrking og sauehold de to andre hoved-driftsretningene i jordbruket. Disse produksjonene er imidlertid ikke så arbeidskrevende i forhold til arealet, og de representerer derfor en mindre andel av den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket enn brukstallet skulle tilsi. Kornproduksjon som driftsform fins på alle bruksstørrelser. Den er vanlig på små bruk hvor hovedinntekten hentes utenom bruket, men den er også den mest vanlige driftsformen på de aller største brukene. Saueholdet er særlig knyttet til små bruk. Sauehold og kornproduksjon er knyttet til hver sine områder, og forskjellen mellom driftsformene er også påvirket av distriktsvise variasjoner.

Spesialisert kornproduksjon omfattet 16 prosent av brukene. Kornbrukene hadde i gjennomsnitt 132 dekar jordbruksareal i drift og en beregnet arbeidsinnsats på 693 timeverk, eller i underkant av 0,4 årsverk. Av kornbrukene var det vel 70 prosent som hadde mer enn halvparten av inntekten utenom bruket.

I grunnlagsmaterialet for denne rapporten kom 19 prosent av brukene i gruppen med spesialisert sauehold. Disse brukene hadde i gjennomsnitt 45 dekar jordbruksareal i drift og en beregnet arbeidsinnsats på 766 timeverk eller 0,4 årsverk. Over 80 prosent av brukene med spesialisert sauehold hadde mer enn halvparten av inntekten utenom bruket.

I denne grove oversikten vil en bare så vidt nevne noen av de andre produksjonene. Produksjonen av storfekjøtt representerer over 8 prosent av det totale arbeidsbehovet. Denne produksjonen har dermed et omfang som ikke ligger langt etter kornproduksjon (10 prosent) og sauehold (12 prosent). Som antall bruk med spesialisert drift er likevel kjøttproduksjon på storfe mindre markert. Det har bl.a. sammenheng med at bortimot 40 prosent av denne produksjonen kommer som tillegg til spesialisert mjølkeproduksjon. Avlssvin og slaktesvin representerer tilsammen 5 prosent av totalt arbeidsbehov. For disse produksjonene har brukene med spesialisert drift bare 34 prosent av produksjonsomfanget.

På det høyeste nivået i driftsforminndelingen ble 65 prosent av brukene pr. 1/6 1986 klassifisert som husdyrbruk, 29 prosent som planteproduksjonsbruk og 5 prosent som bruk med blanda plante- og husdyrproduksjon. I tillegg til dette var det ca. 2 prosent av brukene som ikke ble klassifisert etter driftsform bl.a. fordi de var ute av drift sommeren 1985.

Tabell 5. Antall bruk og normert arbeidsinnsats etter driftsform.
Hele landet. 1985/86

Driftsform	Bruk		Normert arbeidsinns.		
	Antall	Prosent	I alt	Prosent	Pr. bruk
			1000 timev.		Timev.
Alle bruk	101 504	100	179 553	100	1 769
1. Spesialisert planteprod. .	29 164	29	26 478	15	908
11 Jordbruksvekster	24 869	25	16 097	10	647
Av dette					
111 Korn	15 744	16	10 919	6	693
12 Hagebruksvekster	2 830	3	8 092	5	2 860
13 Blanda planteprod.	1 465	1	2 289	1	1 562
2. Spesialisert husdyrhold ..	65 609	65	143 192	80	2 183
21 Storfe (mjølk)	28 874	28	93 582	52	3 241
22 Andre grovfordyr	30 151	30	28 878	16	958
Av dette					
221 Storfe (kjøtt) ...	6 144	6	6 487	4	1 056
222 Sau	19 562	19	14 975	8	766
223 Geit	930	1	3 215	2	3 456
23 Andre dyr	2 571	3	6 905	4	2 686
24 Blanda husdyrhold	4 013	4	13 827	8	3 445
3. Blanda planteprod. og husdyrhold	4 718	5	9 079	5	1 924
31 Mest planteprod.	1 970	2	3 571	2	1 813
32 Mest husdyrhold	2 748	3	5 508	3	2 004
0. Ikke klassifisert (Ikke i drift 1/6 1985) ...	2 013	2	803	0	399

4.1.2. Produksjonsomfang

Tradisjonelt er jordbruksareal i drift nyttet som uttrykk for bruksstørrelsen. Det er en klar sammenheng mellom arealstørrelse og produksjonsomfang, men for hver arealgruppe er det stor spredning i produksjonsomfanget bl.a. på grunn av valg av driftsform. I dette avsnittet har vi belyst produksjonsomfanget i norsk jordbruk ved hjelp av normert arbeidsbehov.

Grupperingen etter normerte timeverk viser egentlig to hovedgrupper av bruk (se figur 3). Den ene gruppen omfatter bruk med produksjonsomfang som er vesentlig mindre enn ett årsverk. Den andre gruppen har sin topp omkring 1,5 årsverk og tilsvarer det som tradisjonelt har blitt regnet som familiebruk.

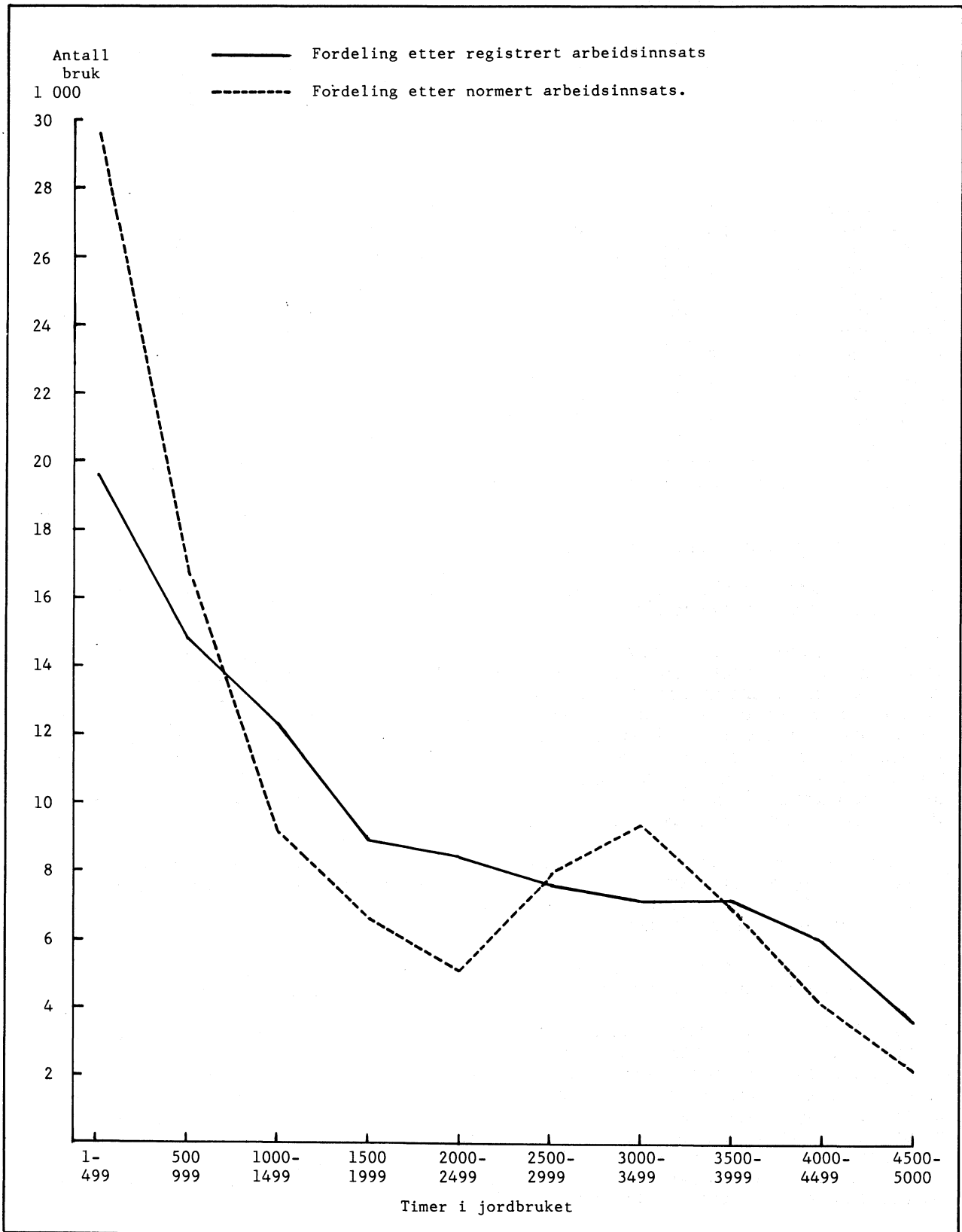
Det er svært mange bruk med lite produksjonsomfang, og i gruppen med 1 - 499 normerte timeverk får en med bortimot 30 prosent av alle bruk som inngår i jordbruksstatistikken. Etter de normene som gjelder i landbrukspolitikken tilsvarer 500 timeverk ca. 1/4 årsverk. Hvis en regner med alle bruk med under 1500 timeverk (ca. 3/4 årsverk), får en med 55 prosent av brukene.

Den andre gruppen har flest bruk i intervallet 3000 -3499 timeverk (ca. 1,5 -1,75 årsverk) der en får med 9 prosent av alle bruk. Hvis en i denne gruppen tar med alle bruk med produksjonsomfang fra 2500 normerte timeverk til 4000 timeverk (ca. 1,25 - 2 årsverk) får en med 24 prosent av brukene i jordbruksstatistikken.

Det er knapt 10 prosent av brukene som har over 4000 timeverk.

Vi har undersøkt hvilke bruk som er med i materialet fra søknadene om produksjonstillegg, bl.a. for å vurdere kvaliteten av sammenkoblingen av tilskottsmaterialet og utvalgstillinga for jordbruket. Normert arbeidsbehov er et langt bedre størrelsesmål for denne vurderingen enn arealstørrelse. Vi har kjørt ut tall for hvert intervall på 500 normerte timeverk. Vi fant da at for bruk med under 500 timeverk var det 57 prosent av brukerne som søkte om tilskott pr. 1/8 1985, for bruk med 500 - 999 timeverk søkte 94 prosent og for bruk med 1000 - 1499 timeverk søkte 96 prosent. For alle intervall over 1500 timeverk varierte prosenten omkring 98 og 99, men var i overkant av 99 for de fleste grupper. Vi har tatt med denne oversikten fordi den forteller litt om hvilke brukstyper som ikke søker om produksjonstillegg.

Figur 3. Fordeling av brukene etter arbeidsinnsats i jordbruket 1985/86.

Tabell 6. Antall bruk, bruksstørrelse og arbeidsbehov etter produksjonsomfang (normerte timeverk). Hele landet. 1985/86

Normert arbeidsbehov	Bruk		Jordbr. areal pr. bruk	Normert arb.		Arb. utenom bruket pr. bruk/ektef.
	I alt	Prosent		I alt	Prosent	
			Dekar	1000 tv.		Timev.
Alle bruk	101 504	100	94	179 553	100	1072
Uten timev. ¹	1 455	1	-	-	-	1699
1- 499 timev.	29 597	29	33	7 709	4	1535
500- 999 "	16 762	17	69	11 960	7	1492
1000-1499 "	9 017	9	97	10 986	6	1332
1500-1999 "	6 060	6	111	10 533	6	952
2000-2499 "	4 802	5	125	10 751	6	802
2500-2999 "	7 933	8	110	22 026	12	551
3000-3499 "	9 327	9	134	30 318	17	449
3500-3999 "	6 901	7	158	25 677	14	367
4000-4499 "	4 120	4	177	17 334	10	327
4500-4999 "	2 146	2	207	10 163	6	341
Minst 5000 "	3 384	3	268	22 095	12	353

¹ Bruk som var ute av drift i 1985, men som var kommet i drift igjen i 1986.

4.1.3. Inntekt og arbeid utenom bruket

Fra de tradisjonelle arbeidskraftundersøkelsene for jordbruket får en opplysning om inntektsandel fra bruket, og om timer utenom bruket.

Inntekt utenom bruket betyr egentlig svært mye i norsk jordbruk. Undersøkelsen for 1985/86 viste at bortimot 55 000 bruk fikk mer enn halvparten av inntekten utenfor bruket. I sum for alle bruk i drift hadde brukere og ektefelle bortimot 109 millioner timeverk utenom bruket. Utreignet etter landbrukets normtall tilsvarer dette 55 000 årsverk. Arbeidsinnsatsen utenom bruket representerer i gjennomsnitt 38 prosent av den totale arbeidsinnsatsen for brukere og ektefelle. I figur 4 er det vist hvordan den gjennomsnittlige arbeidsinnsatsen for brukere og ektefelle er fordelt på bruket og utenom bruket for ulike eiendomsstørrelser.

Av brukene som inngår i landbruksstatistikken er det 45 prosent hvor brukere og ektefelle ikke har arbeid utenom bruket eller har under 500 timeverk, 14 prosent har 500 - 1 499 timeverk og 41 prosent har minst 1 500 timeverk utenom bruket.

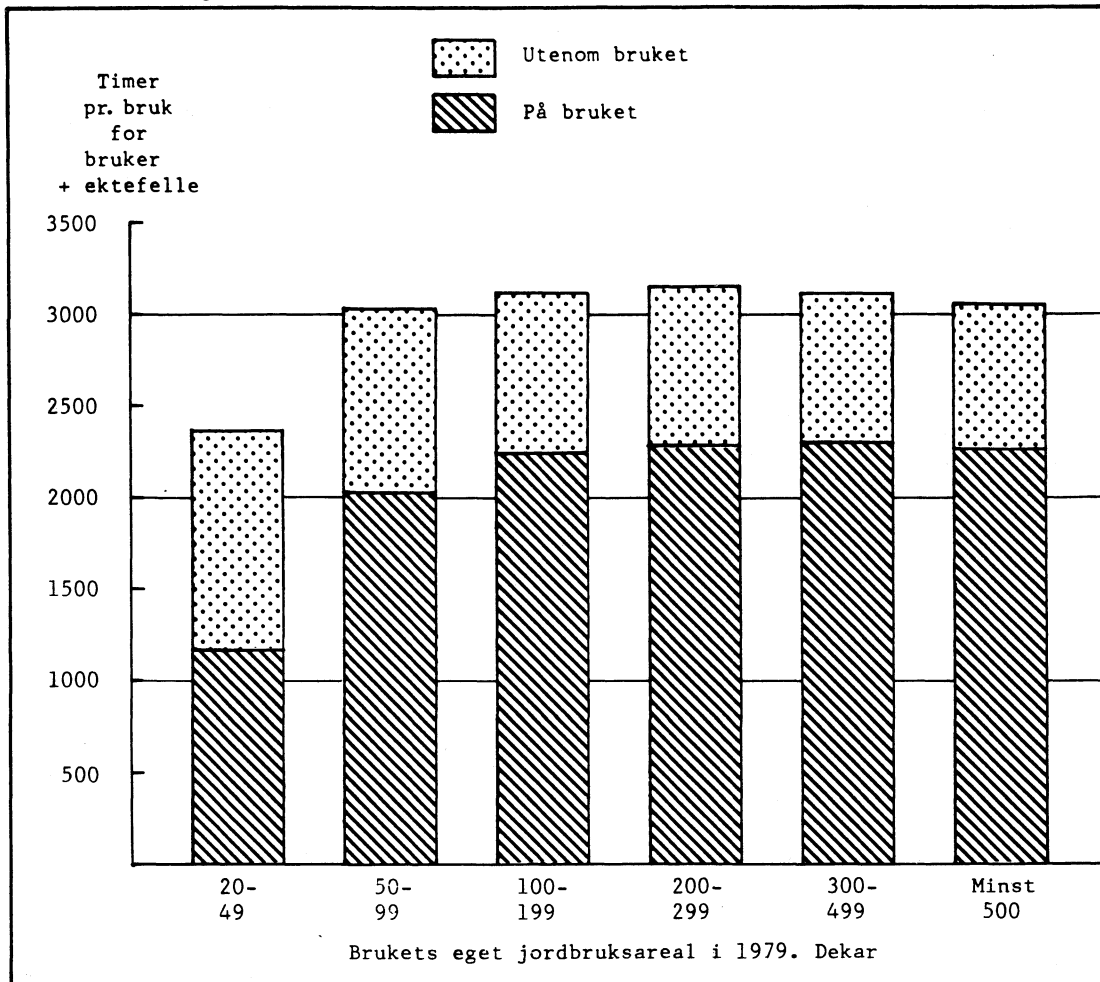
I figur 5, 6 og 7 har en vist hvordan hyppigheten av å velge arbeid utenom bruket varierer med eiendomsstørrelse, distrikt og driftsform.

Arealstørrelse og andre naturgitte forhold har mye å si for brukernes muligheter til å skaffe seg inntekt fra bruket. På brukene med størst arealgrunnlag kan brukeren skaffe inntekt for seg og sin familie ved de aller fleste produksjoner. På bruk med mindre areal er det bare enkelte driftsretninger som kan gi full sysselsetting for brukere og ektefelle. De spesielle produksjonene stiller dessuten spesielle krav til interesser og kvalifikasjoner hos brukeren. Videre gjør begrensede produksjonsrammer og kvoteordninger at valget av driftsform ikke er helt fritt, og mange må skaffe seg arbeid utenom bruket i tillegg.

Den markerte forskjellen som er påvist mellom Østlandets flatbygder og Vestlandet skyldes bl.a. de landbrukspolitiske tiltakene som har stimulert korndyrkingen på bekostning av andre produksjoner på flatbygdene. Videre må en regne med at mulighetene for arbeid utenom bruket har hatt betydning.

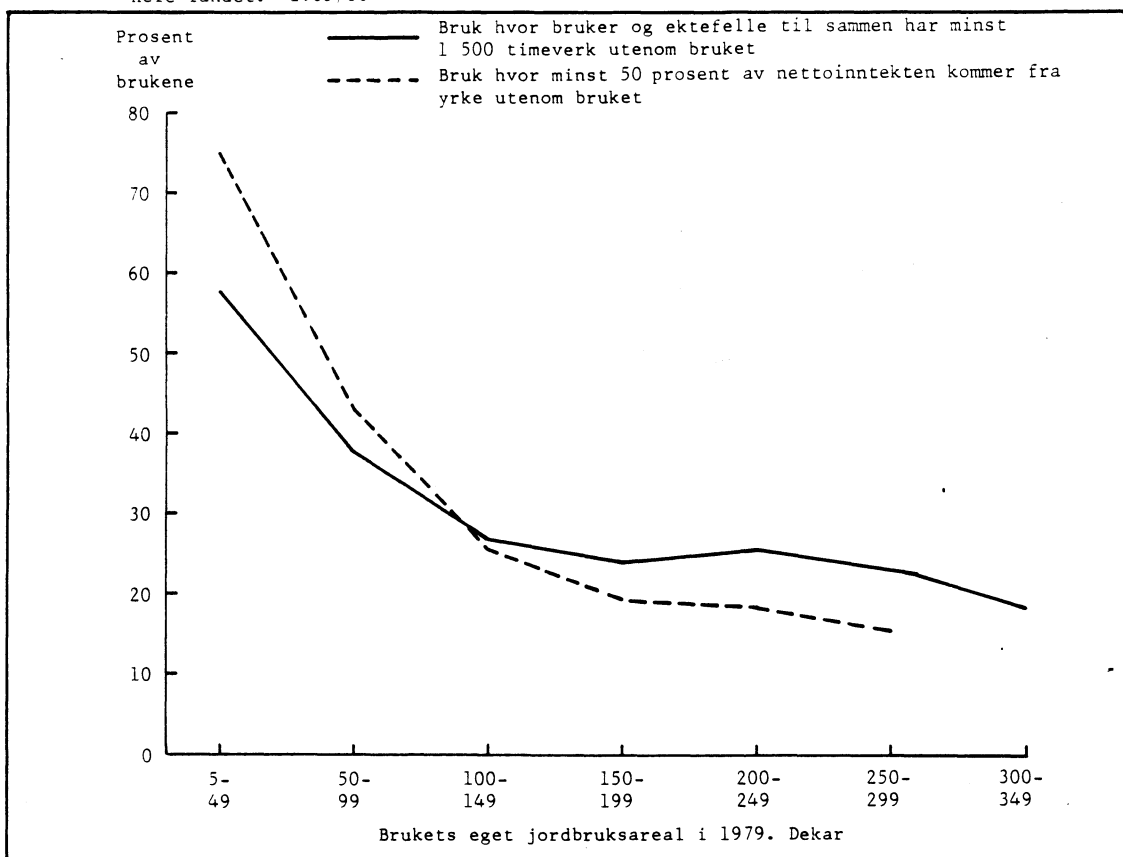
For menn er industri, bergverk, bygg og anlegg viktigste næring utenom bruket. Det er også mange menn i tjenesteytende næringer. For de mennene som bare har et begrenset antall timeverk utenom bruket er jord- og skogbruk hos andre den mest vanlige næringen. For kvinnene er tjenesteytende næringer helt dominerende. Den nest viktigste næringen utenom bruket for kvinnene, er varehandel, hotell og restaurantdrift.

Figur 4. Arbeidsinnsats på og utenom bruket for bruker og ektefelle 1). Tall for utvalgte eiendomsstørrelser. 1985/86

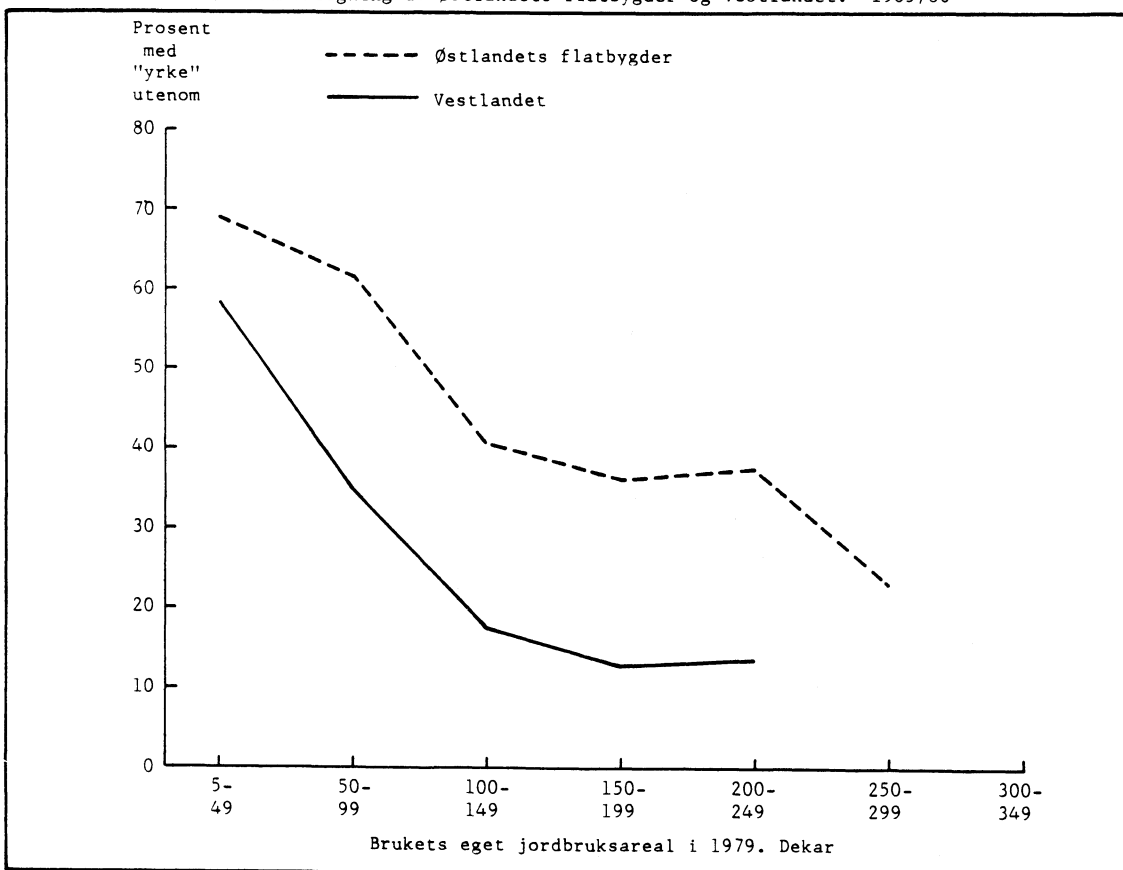
1) Bruk hvor brukeren er minst 70 år er ikke tatt med.

Figur 5. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle har yrke utenom, etter brukets eget areal.1) Hele landet. 1985/86

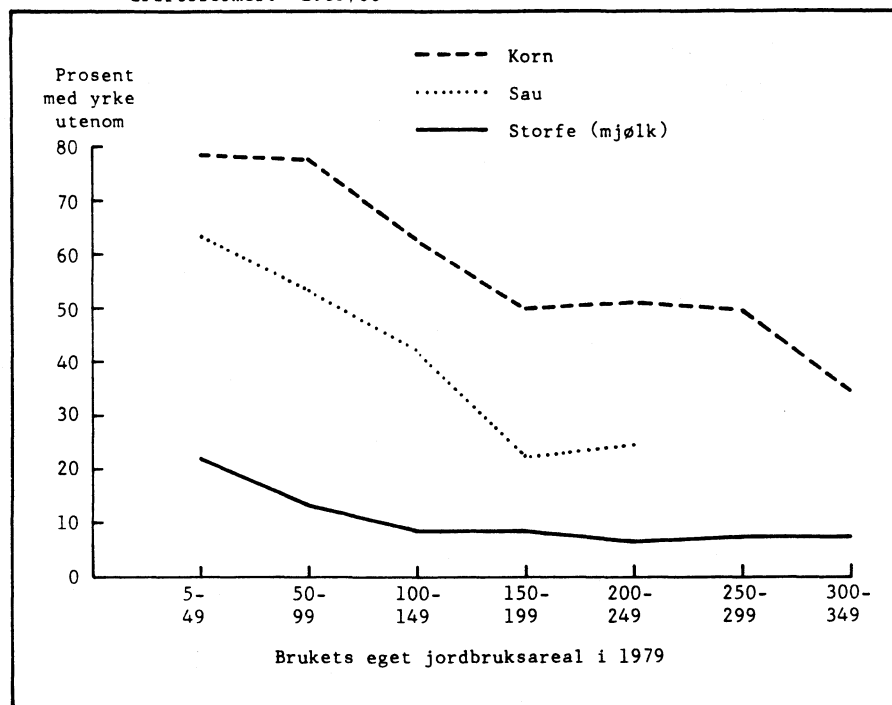
1) Se note 1, figur 4.

Figur 6. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket.1) Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86

1) Se note 1, figur 4.

Figur 7. Andel av brukene hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. 1) Sammenligning av utvalgte driftsformer. 1985/86

1) Se note 1, figur 4.

Tabell 7. Arbeid utenom bruket. Tall for brukere og ektefeller som til sammen hadde minst 1 500 timeverk utenom bruket. Hele landet. 1985/86

Bruksgrupper etter hvem som har arbeid utenom bruket	Bruk i alt	Timer utenom pr. bruk		
		Ialt	Mann	Kvinne
Alle bruk	41 426	2276	1660	616
Enslig mann	5 589	1851	1851	-
Enslig kvinne	441	1760	-	1760
Ektepar				
Mann > 67 prosent av arbeid utenom bruket ...	20 578	2014	1863	151
Kvinne > 67 prosent av arbeid utenom bruket ...	3 126	1860	100	1760
Begge > 33 prosent av arbeid utenom bruket ...	11 692	3074	1693	1381

4.2. Utvalgte områder

Det er store distriktsvise variasjoner i norsk jordbruk. For en del analyser ønsket vi å redusere virkningene av disse variasjonene og det ble da sammenlignet tall for bruk innen samme område. For dette formålet ble det kjørt ut tall for Østlandets flatbygder og for Vestlandet.

De utvalgte områdene er ulike når det gjelder ressursgrunnlag, bruksstruktur og driftstilpasning. I dette avsnittet er det gitt en kort oversikt over noen viktige forskjeller mellom disse områdene.

For avgrensning av områdene har vi brukt samme områdegrensener som i driftsgranskingene for jordbruket og i modellbruksopplegget. Inndelingen bygger på SSBs gamle inndeling i naturlige jordbruksområder fra jordbrukstellinga i 1959.

Østlandets flatbygder omfatter de åpne slettebygdene rundt Oslofjorden og på Romerike, Mjøsbygdene, Hadeland og Ringerike. Mesteparten av den dyrka jorda i disse områdene ligger lavere enn 250 meter over havet. I landsammenheng er det relativt store eiendommer, og Østlandets flatbygder har gode vekstvilkår for de aller fleste vanlige jordbruksvekster. Områdene blir regnet som sentrale og de fleste har muligheter for arbeid utenom bruket innen akseptable pendlingssoner.

Under "Vestlandet" har vi tatt med Rogaland utenom Jæren, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. (I driftsgranskingene er Rogaland utenom Jæren slått sammen med Agderfylkene). Vestlandet omfatter både kystbygder, fjordbygder og fjellbygder, men det er likevel en god del fellestrekk for området: Jordbrukseiendommene er stort sett små. Bruksstørrelse, arrondering og klima gjør at brukene er dårlig egnet for mekanisert korndyrking. Det er gode vilkår for grasdyrking og brukene har ofte tilgang til utmarksbeite. Mulighetene for arbeid utenom bruket varierer en del.

4.2.1. Driftsretning (utvalgte områder)

Det nye driftsformopplegget gir tydelig uttrykk for de store forskjellene i driftsretning mellom Østlandets flatbygder og Vestlandet (tabell 8).

På Østlandets flatbygder er spesialisert planteproduksjon den viktigste hovedgruppen av driftsformer, mens bortimot 90 prosent av brukene på Vestlandet har blitt klassifisert som bruk med spesialisert husdyrhold.

Den mest vanlige driftsformen på Østlandets flatbygder er korndyrking, og 45 prosent av brukene har denne driftsformen. På Østlandets flatbygder er korndyrking vanlig ved alle bruksstørrelser. Korndyrking viser seg å være en aktuell driftsform både på mindre bruk som tillegg til arbeid utenom, og på store bruk hvor det satses på bruket som hovedinntektskilde. På Vestlandet er det så godt som ingen bruk med korndyrking som driftsform.

For de som har satset på arbeid utenom bruket, spiller sauehold en tilsvarende rolle på Vestlandet som korndyrking på Østlandets flatbygder. Bortimot 30 prosent av brukene på Vestlandet har sauehold som driftsform. I motsetning til korndyrking er sauehold som driftsform hovedsakelig knyttet til bruk med lite jordbruksareal.

Mjølkeproduksjon er arbeidskrevende, og er særlig valgt av de som har satset på bruket som hovedinntektskilde. Dette gjelder både på Østlandet og på Vestlandet. Mjølkeproduksjonen har imidlertid et langt større omfang på Vestlandet. I dette området er det over 30 prosent av brukene som har spesialisert mjølkeproduksjon som driftsform mot vel 10 prosent på Østlandet flatbygder.

Tabell 8. Brukene etter driftsform. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86

Driftsform	Prosentandel av brukene	
	Østlandets flatbygder	Vestlandet
Alle bruk	100	100
Planteproduksjon	64	7
Jordbruksvekster	55	4
Av disse		
Korn	45	0
Hagebruksvekster.....	5	3
Blanda planteproduksjon	4	0
Husdyrhold	25	89
Storfe (mjølk).....	11	33
Andre grovfordyr.....	8	48
Av disse		
Storfe (kjøtt).....	2	12
Sau	4	29
Andre dyr.....	5	1
Blanda husdyrhold.....	2	7
Blanda planteproduksjon og husdyrhold....	9	3
Uopgitt driftsform.....	3	1

4.2.2. Arealstørrelse og produksjonsomfang (Utvalgte områder)

Tradisjonelt er bruksstørrelsen beskrevet ved hjelp av jordbruksareal i drift (se tabell 9). Med dette størrelsesmålet finner en de største brukene på Østlandets flatbygder. I gjennomsnitt er brukene på Østlandets flatbygder mer enn dobbelt så store som brukene på Vestlandet.

I dette notatet har vi også benyttet normert arbeidsbehov som uttrykk for produksjonsomfanget. En sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet med dette størrelsesmålet er vist i tabell 10. Det viser seg da at brukene på Vestlandet i gjennomsnitt er større enn brukene på Østlandets flatbygder. På Østlandets flatbygder har knapt 30 prosent av brukene 2000 normerte timeverk eller mer i jordbruket (2000 timeverk tilsvarer 1,01 årsverk). På Vestlandet er tilsvarende prosentandel over 40.

Tabell 9. Brukene etter jordbruksareal i drift. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1986

Område	J. areal i drift pr. bruk 1/6 1986	Brukene etter jordbruksareal i drift 1/6 1986 i dekar				
		Alle	Under 50	50- 99	100- 199	Minst 200
	Dekar	Prosent				
Hele landet	94	100	38	27	25	10
Østlandets flb. ...	138	100	29	20	28	23
Vestlandet	65	100	46	34	18	2

Tabell 10. Gjennomsnittlig produksjonsomfang og fordeling av brukene, etter produksjonsomfang i normerte timeverk. Sammenligning av Østlandets flatbygder og Vestlandet. 1985/86

Område	Arbeidsinnsats i jordbruket pr. bruk 1985/86		Brukene etter produksjonsomfang i normerte timeverk 1985/86					
	Normert	Registr.	1- 499	500- 999	1000- 1999	2000- 2999	3000- 3999	minst 4000
	Timeverk		Prosent					
Hele landet	1769	2142	30	17	15	13	16	10
Østlandets flb.	1588	1781	33	20	18	10	8	11
Vestlandet	1836	2356	24	18	16	14	17	10

5. TILPASNING AV JORDBRUKSDRIFTA MV. VED ULIKE YRKESVALG

5.1. Problemstilling

I analysedelen av denne rapporten har vi valgt å se på tilpasningen av jordbruksdrifta ved ulike yrkesvalg for bruker og ektefelle. Med yrkesvalg er det i denne sammenheng tenkt på om bruket er valgt som hovedarbeidsplass, eller om det i tillegg er valgt et yrke utenom bruket. Yrkesvalget er påvirket av en rekke forhold, og det er helt klart at ressursgrunnlaget og produksjonsmulighetene på bruket spiller en vesentlig rolle. Det kan derfor i enkelte tilfelle være uklart hva som er årsak og hva som er virkning når en skal se på driftsopplegget på bruket som et resultat av yrkesvalget.

I mange tilfelle er det naturlig å regne med at yrkesvalget er foretatt på grunnlag av muligheter for arbeid utenom bruket, inntektsforhold i jordbruket og andre næringer, interesser mv. I disse tilfellene må en kunne regne med at driftsopplegget blir tilpasset den yrkessituasjonen som bruker og ektefelle har valgt.

I denne rapporten har vi ikke forsøkt å få til en fullstendig analyse av denne omfattende problemstillingen. Vi har bare valgt ut noen delemner som vi mener det foreliggende grunnlagsmaterialet er godt egnet for å belyse. Følgende delemner er vurdert:

- Produksjonsomfang og driftsretning
- Arbeidseffektivitet
- Samlet arbeidsinnsats på og utenom bruket for bruker og ektefelle
- Bondekvinnenes yrkesaktivitet
- Investeringer
- Jordleie

5.2. Gruppering av grunnlagsmaterialet

Som uttrykk for yrkesvalget har vi nyttet sum timer utenom bruket for bruker og ektefelle. Det er to hovedgrupper som er benyttet:

- Under 500 timer utenom bruket
- Minst 1 500 timer utenom bruket

Under forutsetning av at bruker og ektefelle utfører en vanlig arbeidsinnsats, vil gruppen med under 500 timer utenom til vanlig gjelde tilfeller hvor bruket er valgt som hovedarbeidsplass. Når brukerekteparet utfører minst 1 500 timeverk utenom bruket, må en kunne regne med at det er valgt et yrke utenom i tillegg. I denne gruppen har en fått med bruk hvor ektefellene tilsammen har en arbeidsinnsats utenom bruket som tilsvarer ca. et årsverk eller mer. Materialet er gruppert slik at brukere over 70 år kunne holdes utenfor. Videre er enslige skilt ut som egen gruppe, og det er gruppert etter om det er mannen, kona eller begge som har arbeid utenom bruket.

For å analysere virkningene av yrkesvalget ble det valgt ut bruk med noenlunde ensartet ressursgrunnlag. Det er særlig benyttet følgende 2 grupper:

- 50-99,9 dekar eget jordbruksareal i 1979
- 100-199,9 dekar eget jordbruksareal i 1979

For også å redusere virkningene av distriktsvise variasjoner, ble det valgt ut følgende to områder:

- Østlandets flatbygder
- Vestlandet utenom Jæren

Ved analyse av driftstilpasningen som et resultat av yrkesvalget har vi benyttet tall for samme eiendomsstørrelse innen ett område, men vi har stort sett vurdert de samme problemstillingene med tall fra begge områdene. Hvis tendensene ser ut til å gå i samme retning, er det i rapporten i noen tilfelle bare gitt tall for hele landet. Særtrekk ved drifts- og yrkesstrukturen i de to utvalgte områdene er gitt i det innledende avsnittet.

5.3. Driftstilpasning som et resultat av yrkesvalget

5.3.1. Produksjonsomfang og driftsform

Som en arbeidshypotese har vi gått ut fra at mange som har valgt et yrke utenom bruket, forsøker å redusere omfanget av gårdsdrifta. Vi har videre gått ut fra at det er vanlig å få til en slik reduksjon ved valg av driftsform. Det er disse forholdene vi har forsøkt å belyse i dette avsnittet. Det er likevel klart allerede i utgangspunktet at det fins andre tilpasningsmønstre. Drifta på bruket kan f.eks. opprettholdes ved at brukerekteparet øker sin totale yrkesaktivitet, ved mer hjelp fra andre familiemedlemmer eller ved mer leid hjelp. De som ønsker å redusere omfanget av gårdsdrifta kan også oppnå dette ved å la marginale arealer gå ut av drift, ved bortleie av jord og ved svakere drift som f.eks. gir mindre fortilgang fra det samme arealet, og dermed færre dyr. Noen av disse forholdene er belyst i senere avsnitt.

Som uttrykk for produksjonsomfanget har vi benyttet normert arbeidsbehov i jordbruket. Med et slikt generelt størrelsesmål har det vært mulig å summere de enkelte produksjoner, og komme fram til et samlet produksjonsomfang på hvert enkelt bruk. For å redusere virkningene av ulikt ressursgrunnlag og distriktsvise variasjoner har vi sett på grupper av bruk innen samme område og med noenlunde samme eiendomsstørrelse. Vi har dessuten holdt brukere over 70 år utenfor, fordi pensjonister vanligvis ikke har arbeid utenom bruket og dessuten har et annet tilpasningsmønster for gårdsdrifta enn de som satser på å leve av bruket.

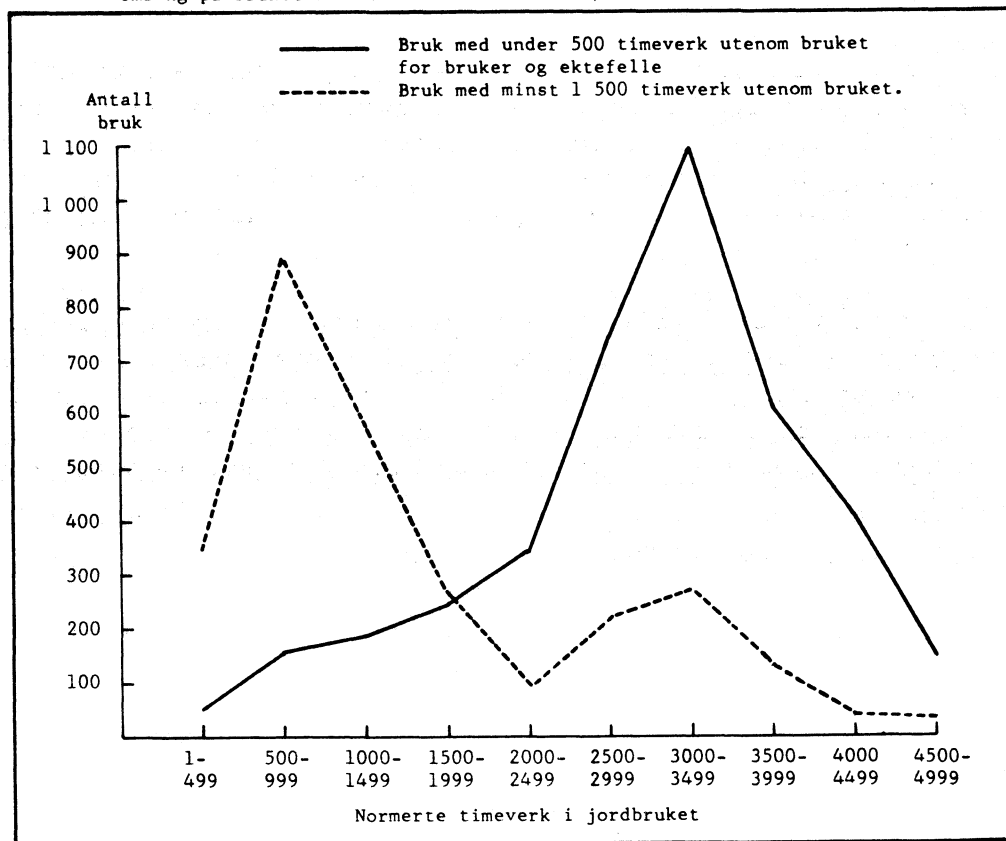
I figur 8 er det vist hvordan brukene fordeler seg etter produksjonsomfang på bruket, og det er foretatt en sammenligning av de som har yrke utenom (minst 1 500 timer utenom), og de som bare arbeider på bruket (mindre enn 500 timer utenom). Figuren gjelder eiendommer med 50 - 99 dekar eget jordbruksareal på Vestlandet. I figur 9 har en foretatt tilsvarende sammenstilling for eiendommer med 100 - 199 dekar eget jordbruksareal på Østlandets flatbygder.

Materialet viser en helt klar sammenheng mellom arbeid utenom bruket og produksjonsomfanget på bruket. De som har et yrke utenom bruket, har svært ofte et produksjonsomfang på bruket som tilsvarer 500 - 1 000 normerte timeverk. De som bare har ubetydelig arbeid utenom bruket har ofte et produksjonsomfang som tilsvarer 3 000-3 500 normerte timeverk.

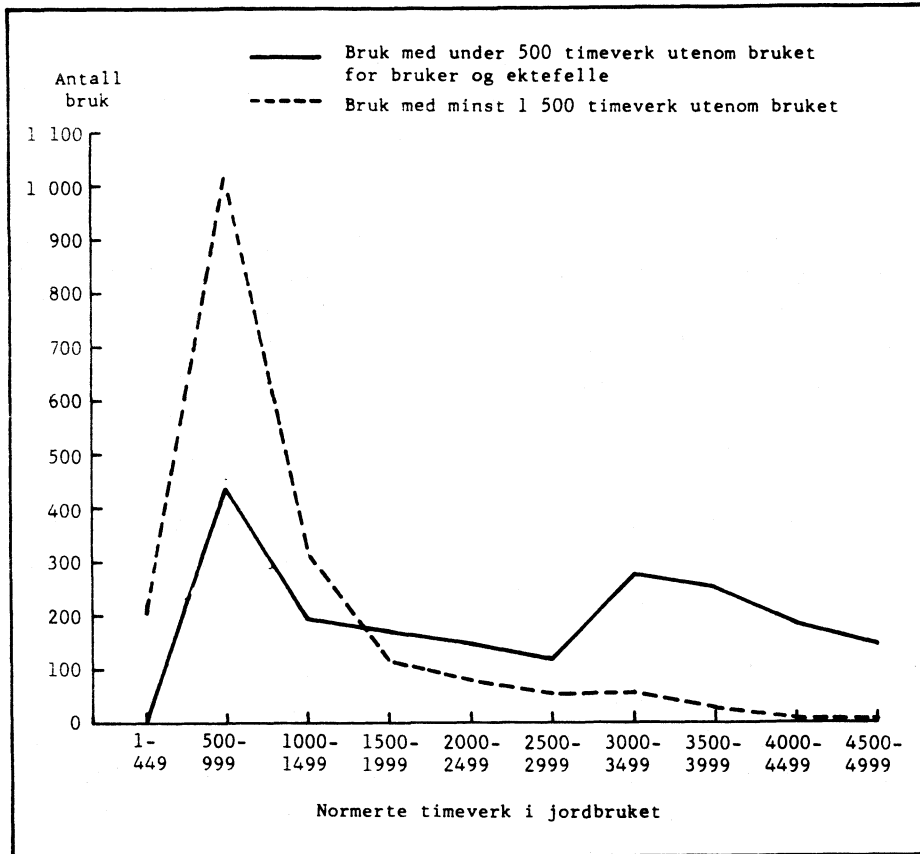
I figuren for Vestlandet går det fram at det er en del brukere med yrke utenom bruket som har valgt å opprettholde samme omfang av gårdsdrifta som de som stort sett bare har bruket som yrke. I et senere kapittel har vi analysert om dette er gjort ved hjelp av leid hjelp eller ved økt egeninnsats fra brukerekteparet.

På Østlandets flatbygder er det en del brukere med under 1 000 normerte timeverk (0,5 årsverk) på bruket som ikke har noe yrke utenom. Dette tilsvarer bruk med opp til ca. 200 dekar korn. Vi har ikke undersøkt nærmere hva som er bakgrunnen for at noen velger å leve av 1/2 årsverkinntekt, men det er grunn til å regne med at det i denne gruppen er med noen med pensjon o.l. selv om brukere over 70 år er holdt utenfor.

Figur 8. Bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal på Vestlandet, etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk.1985/86

Figur 9. Bruk med 100-199 dekar eget jordbruksareal på Østlandets flatbygder, etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk. 1985/86

Omfanget av arbeid utenom bruket påvirker i stor grad valg av driftsform. Når bruker og ektefelle har mange timer utenom bruket velges i større grad ekstensive driftsformer, slik som kornproduksjon, kjøttproduksjon på storfe og sauehold. Der arbeid utenom bruket betyr lite, vil mer intensive driftsformer velges, og det vanligste er da spesialisert mjølkeproduksjon.

På grunn av de store distriktsvise variasjonene i valg av driftsform, er tallene for hele landet dårlig egnet til å belyse forskjellene mellom de som har yrke utenom og de som bare har bruket som yrke. Vi har derfor i denne sammenheng bare tatt med tall for de to utvalgte områdene. I tabell 11 er brukene i utvalgte grupper av eiendomsstørrelser fordelt prosentvis etter driftsform.

På Østlandets flatbygder har over 70 prosent av brukerne med yrke utenom valgt korndyrking som driftsform. Innen denne gruppen er det svært få bruk med mjølkeproduksjon. Av de som bare har bruket som yrke er det 35 prosent som har korndyrking som driftsform og 25 prosent som har mjølkeproduksjon. For de eiendomsstørrelsene som er tatt med i tabell 11 er det flere bruk med mjølkeproduksjon enn med kornproduksjon for de som ikke har yrke utenom.

På Vestlandet er husdyrhold dominerende for alle bruksgrupper. Valget av husdyrslag er imidlertid helt forskjellig for de som har yrke utenom bruket og de som ikke har noe slikt yrke. I den første gruppen er sauehold og kjøttproduksjon på storfe dominerende, og disse driftsformene er til sammen valgt på 70 prosent av brukene. I den andre gruppen er mjølkeproduksjon mest vanlig, og er valgt som driftsform på 55 prosent av brukene.

Tabell 11. Bruk i utvalgte områder og størrelsesgrupper, etter driftsform. Sammenligning av bruk hvor bruker/ektefelle har yrke utenom bruket, og bruk hvor de ikke har noe yrke utenom. 1985/86¹

Område, eiendoms- størrelse 1979 og yrke utenom bruket 1985/86	Planteproduksjon			Husdyrhold			Blanda plante- prod. og hus- dyrhold	
	Jord- bruks- vekst.	Hage- bruks- vekst.	Blan- da pl.p.	Storfe (mjølk)	Andre grovf. dyr	Andre dyr		Blan- da husd.

Prosent								
Østlandets flatbygder								

Alle eiendommer								
Med yrke utenom	71	3	4	2	9	3	1	7
Uten yrke utenom	35	8	4	25	5	8	2	11
50-99 dekar								
Med yrke utenom	74	2	4	1	8	3	2	6
Uten yrke utenom	27	7	5	30	9	11	2	9
100-199 dekar								
Med yrke utenom	78	2	4	3	4	3	1	4
Uten yrke utenom	32	7	4	33	2	9	4	9
Vestlandet								

Alle eiendommer								
Med yrke utenom	6	3	1	12	70	1	4	3
Uten yrke utenom	2	3	0	55	27	1	10	3
50-99 dekar								
Med yrke utenom	3	0	1	22	63	0	6	4
Uten yrke utenom	0	2	0	68	18	1	9	2
100-199 dekar								
Med yrke utenom	15	0	0	29	45	0	10	1
Uten yrke utenom	1	1	0	76	11	0	10	1

¹ I gruppen med yrke utenom bruket er det tatt med bruk hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timer utenom bruket. I gruppen uten yrke utenom bruket er det tatt med bruk med under 500 timeverk utenom bruket. Bruk med 500 - 1 499 timeverk utenom er ikke med i tabellen.

5.3.2. Forholdet mellom arbeidsinnsats og produksjonsomfang

Det foreliggende materialet gir muligheter for å stille sammen tall for arbeidsmengde og produksjonsomfang, og på denne måten få et slags uttrykk for arbeidseffektiviteten.

Som mål for arbeidsmengden har vi nyttet de registrerte tallene for arbeid som er utført i jordbruket i tellingsåret. Det er ikke tatt hensyn til mekaniseringen, slik at forskjeller mellom gruppene bl.a. kan skyldes ulik mekaniseringsgrad.

Som mål for produksjonsomfanget har vi nyttet normerte timeverk. Dette er i prinsippet et felles størrelsesmål for å kunne summere sammen arealer av ulike vekster og antall dyr av ulike slag. Dette størrelsesmålet tar imidlertid ikke hensyn til avlings- og avdråtnivå. Dette er en svakhet fordi det er klart at ett dekar med stor avling vil kreve mer arbeid enn ett dekar med en liten avling, og tilsvarende for avdrått pr. dyr. Det er også grunn til å regne med at de som satser på bruket som eneste yrke, legger mer arbeid i produksjonen for å oppnå større avlinger og avdrått. Det foreliggende materialet gir små muligheter for å tallfeste effekten av dette. Vi må derfor være forsiktige med å trekke konklusjoner om arbeidseffektiviteten, men har likevel funnet det riktig å ta med noen tall om dette i rapporten.

Det er påvist i avsnitt 5.3.3 at de som har valgt et omfattende driftsopplegg på bruket i tillegg til et yrke utenom, ofte gjør dette ved å øke sin samlede yrkesaktivitet. De vil dermed ha sterke motiver for å få til et rasjonelt og arbeidsbesparende opplegg på bruket, og de vil være motivert for å ta i bruk tekniske hjelpemidler.

De som ikke har noe yrke utenom er ofte i den situasjon at bruket er i minste laget for å gi full sysselsetting. De vil derfor være motivert til å velge metoder som gir maksimalt ut av det ressursgrunnlaget de har, og de vil ikke ha de samme motivene for å velge de mest arbeidsbesparende løsningene.

Som ventet var det brukene med yrke utenom som hadde det laveste arbeidsforbruket (registrerte timeverk) i forhold til produksjonsomfanget (normerte timeverk). I tabell 12 er det gitt tall for registrerte timeverk pr. normtime. Tabellen viser at brukene hvor brukerekteparet har et yrke utenom ligger lavest i alle sammenlignbare grupper. Som eksempel på størrelsen på denne forskjellen kan vi referere tall for bruk med produksjonsomfang på 1 500 - 1 999 normerte timeverk. Ved dette produksjonsomfanget har brukene uten yrke utenom et registrert arbeidsforbruk i jordbruket som ligger henholdsvis 25, 17 og 25 prosent høyere enn tilsvarende bruk med yrke utenom for de 3 hoveddriftsformene Korn, Storfe (mjølk) og Sau.

Tabell 12. Registrerte arbeidstimer pr. normtime. Sammenligning av bruk med yrke utenom bruket og bruk hvor brukerekteparet ikke har noe slikt yrke. Sammenligningen gjelder utvalgte driftsformer og produksjonsomfang. Hele landet. 1985/86¹

Produksjonsomfang (Normerte time- verk).	Driftsform Korn		Driftsform Storfe(mjølkk)		Driftsform Sau	
	Uten yrke utenom	Med yrke utenom	Uten yrke utenom	Med yrke utenom	Uten yrke utenom	Med yrke utenom
	Arbeidstimer pr normtime					
Alle bruk	1,36	1,16	1,18	1,03	1,77	1,72
Under 1000 timev.	2,17	1,26	2,45	2,10	2,72	2,18
1000 - 1499 "	1,36	1,08	1,76	1,61	1,87	1,39
1500 - 1999 "	1,28	1,02	1,48	1,26	1,65	1,32
2000 - 2499 "	1,09	0,99	1,30	1,12	1,24	1,14
2500 - 2999 "	1,06	0,95	1,27	0,97	1,29	0,92
3000 - 3499 "	1,21	1,03	1,21	0,88
3500 - 3999 "	1,19	1,02
Minst 4000 "	1,06	0,86

¹ Tabellen bygger på oppgaver fra bruk med gift bruker under 70 år.

5.3.3. Samlet yrkesaktivitet for bruker og ektefelle

For hver person har døgnet 24 timer. Denne tiden kan nyttes til inntektsgivende arbeid (yrkesaktivitet), til matlaging, stell av hus og klær, pass av barn og annet omsorgsarbeid, til fritidsaktiviteter og til hvile. På årsbasis vil andelen av tiden som benyttes til yrkesaktivitet også påvirkes av hvor mye tid som brukes til feriereiser o.l. De som driver gardsbruk, kan innen visse grenser selv bestemme hvor mye av tiden som skal brukes til yrkesaktivitet. Denne valgmuligheten er dermed ett av virkemidlene i yrkestilpasningen.

Vi har funnet at et gjennomsnittlig brukerektepar har en yrkesaktivitet på 1,6 årsverk fordelt med 1,1 årsverk på mannen og 0,5 årsverk på kona. Denne yrkesaktiviteten er fordelt med knapt 1,0 årsverk på bruket og vel 0,6 årsverk utenom. Det er da regnet med 1975 timeverk pr. årsverk både for arbeid på og utenom bruket, og bruk hvor brukeren er minst 70 år er ikke regnet med. Heller ikke bruk med enslig bruker er tatt med i denne delen av analysen.

Vi har sammenlignet brukerektepar med yrke utenom bruket med brukerektepar uten noe slikt yrke. I den første gruppen er det som tidligere nevnt tatt med bruk hvor bruker og ektefelle tilsammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. I gjennomsnitt for denne gruppen utgjorde arbeidsinnsatsen utenom bruket 2 351 timeverk eller 1,2 årsverk. Ved gruppering etter bruksstørrelse og produksjonsomfang på bruket var arbeidsinnsatsen utenom bruket mellom 1,0 og 1,2 årsverk for alle grupper.

I bruksgruppen uten yrke utenom er det tatt med bruk med under 500 timeverk utenom bruket. Denne gruppen har i gjennomsnitt bare 96 timeverk utenom i sum for ektefellene. Omregnet til årsverk blir dette 0,0, og det var heller ingen delgrupper som kom opp i 0,1 årsverk utenom bruket.

Vi har gruppert brukene både etter eiendomsstørrelse og etter beregnet produksjonsomfang (normerte timeverk). Grupperingen etter eiendomsstørrelse viser helt klart at det i gjennomsnitt velges mer ekstensive driftsopplegg på bruket når det i tillegg satses på et yrke utenom. Det viser seg imidlertid at summen av arbeid på og utenom bruket er størst for de som har yrke utenom. I gjennomsnitt for brukerektepar med yrke utenom, var samlet yrkesaktivitet 1,7 årsverk mot 1,4 årsverk for bruk hvor bruker/ektefelle bare hadde bruket som yrke.

I alle grupper etter eiendomsstørrelse og etter produksjonsomfang var det brukerekteparene med yrke utenom bruket som hadde størst samlet yrkesaktivitet. For noen grupper etter produksjonsomfang på bruket var forskjellen så stor som 0,6 årsverk.

Eiendomsstørrelsen kan være med å forklare litt av den sammenhengen vi har funnet mellom valg av yrke utenom bruket og samlet yrkesaktivitet for brukerekteparet. På de aller minste eiendommene kan det være vanskelig å finne en driftsform som gir full sysselsetting uten arbeid utenom bruket. På de største eiendommene kan det derimot være vanskelig å få til et så enkelt driftsopplegg at bruket kan drives i tillegg til et yrke utenom.

De som velger å opprettholde en omfattende gårdsdrift i tillegg til yrke utenom bruket, kunne gjøre dette med leid hjelp. I noen grad blir dette gjort (se tabell 14 og figur 10), men materialet tyder på at mange brukerektepar i stedet velger å øke sin egen yrkesaktivitet. Dette kan skyldes at det er vanskelig å få tak i høvelig arbeidshjelp, eller at det blir lite overskudd fra driften når den leide hjelpen har fått sin betaling. Det spiller trolig også en rolle at jordbruket er et allsidig og for mange også et inspirerende yrke. Det er derfor ikke unaturlig at noen velger yrkesaktivitet på bruket i stedet for en fritidsaktivitet. Den totale yrkesaktiviteten kan da bli større enn det som er vanlig for andre yrkesutøvere. Dette vil særlig gjelde de som har et yrke utenom bruket. For disse vil gårdsdriften ofte representere en helt annen arbeidssituasjon enn yrket utenom. Gårdsdriften kan da ha samme nyttige funksjon som fritidsaktivitet for andre personer. Som vist tidligere er det bare en mindre andel av brukerekteparene med yrke utenom som velger et omfattende driftsopplegg på bruket. Det kan tenkes at de som velger en slik kombinasjon, gjør dette for å øke inntekten og derfor er villige til å øke sin samlede yrkesaktivitet.

Tabell 13 viser at den gjennomsnittlige yrkesaktiviteten for bruker og ektefelle øker med økende produksjonsomfang på bruket. Det ser imidlertid ut til at 2,3 årsverk som gruppegjennomsnitt representerer et maksimum. Videre økning av produksjonsomfanget på bruket ser ut til å skje med leid hjelp.

I et eget avsnitt har vi gått nærmere inn på bondekvinnenens yrkesaktivitet, og vi viser til dette. Der er det også i noen grad foretatt sammenligning mellom menn og kvinner.

Tabell 13. Gjennomsnittlig yrkesaktivitet på og utenom bruket for brukere og ektefelle. Sammenligning av bruk hvor det er valgt et yrke utenom, og bruk hvor det ikke er valgt noe slikt yrke. Hele landet 1985/86¹

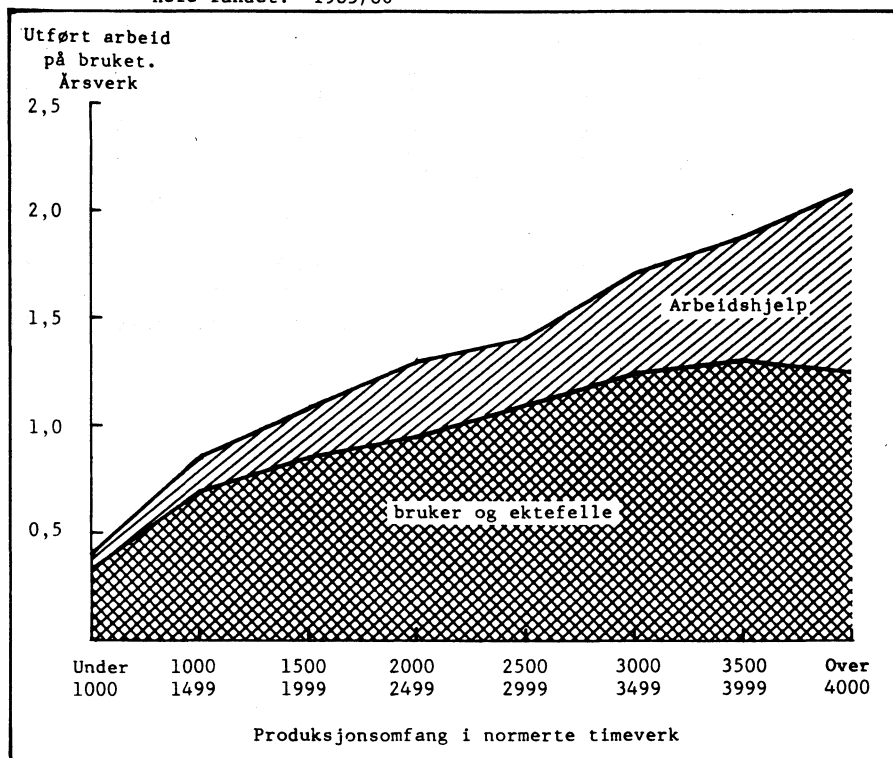
Eiendomsstørrelse (Eget jordbruks- areal i 1979)	Samlet yrkesaktivitet		Arbeid på bruket		Arbeid utenom bruket	
	Uten yrke utenom bruket	Med yrke utenom bruket	Uten yrke utenom bruket	Med yrke utenom bruket	Uten yrke utenom bruket	Med yrke utenom bruket
Produksjonsomfang (normerte timeverk 1985/86)						
	Årsverk (1975 timeverk)					
Alle bruk	1,5	1,7	1,5	0,5	0,0	1,2
Eiendomsstørrelse						
5- 19,9 dekar ...	0,7	1,5	0,6	0,3	0,0	1,2
20- 49,9 " ...	1,2	1,7	1,2	0,5	0,0	1,2
50- 99,9 " ...	1,6	1,8	1,6	0,6	0,0	1,2
100-199,9 " ...	1,7	1,9	1,7	0,7	0,0	1,2
200-299,9 " ...	1,7	2,0	1,7	0,8	0,0	1,2
300-499,9 " ...	1,7	1,9	1,6	0,7	0,0	1,2
minst 500 " ...	1,5	1,9	1,5	0,9	0,0	1,1
Produksjonsomfang						
Under 1000 timeverk	0,6	1,6	0,5	0,3	0,0	1,2
1000 - 1499 "	1,1	1,8	1,0	0,7	0,0	1,1
1500 - 1999 "	1,3	1,9	1,3	0,8	0,0	1,1
2000 - 2499 "	1,4	2,0	1,4	1,0	0,0	1,1
2500 - 2999 "	1,6	2,1	1,6	1,1	0,0	1,0
3000 - 3499 "	1,7	2,3	1,7	1,3	0,0	1,0
3500 - 3999 "	1,8	2,3	1,8	1,3	0,0	1,0
Minst 4000 "	1,9	2,3	1,9	1,2	0,0	1,0

¹ Tabellen omfatter bare bruk hvor brukeren er gift og under 70 år.

Tabell 14. Omfanget av annen arbeidshjelp i tillegg til brukerekteparet. Sammenligning av tall for brukerektepar uten yrke utenom bruket og brukerektepar med yrke utenom. Hele landet. 1985/86

Omfang av jordbruksdrifta på eget bruk i normerte timeverk	Leid hjelp (familie og fremmede) pr. bruk		Leid hjelp i prosent av samlet arbeidsinnsats på bruket	
	Uten yrke utenom	Med yrke utenom	Uten yrke utenom	Med yrke utenom
	Timeverk		Prosent	
Alle bruk	820	277	22	21
Under 1000 timeverk	247	127	19	16
1000 - 1499 "	342	313	14	19
1500 - 1999 "	463	476	16	22
2000 - 2499 "	426	616	14	25
2500 - 2999 "	572	624	15	22
3000 - 3499 "	782	881	19	26
3500 - 3999 "	959	1100	21	30
Minst 4000 "	1635	1682	30	41

Figur 10. Gjennomsnittlig arbeidsinnsats på bruket fordelt på brukerekteparet og arbeidshjelpen. Figuren gjelder bruk hvor bruker og/eller ektefelle har et yrke utenom bruket. Hele landet. 1985/86

5.3.4. Bondekvinnenes yrkesaktivitet

Det er stor interesse for informasjon om bondekvinnenes yrkesaktivitet. Vi har derfor valgt å innlede dette avsnittet med en generell oversikt. I samsvar med den problemstillingen som er tatt opp i dette notatet har vi dessuten sett på sammenhenger mellom valg av driftsform og bondekvinnenes yrkesaktivitet. Vi har også undersøkt om tilpasningen av driftsopplegget på bruket blir den samme om det er mannen eller kvinnen som har arbeid utenom bruket.

Ved utvalgstellinga i 1986 var vel 7 prosent av brukerne kvinner, og andelen har vist en svakt økende tendens. Over halvparten av de kvinnelige brukerne var ugifte eller tidligere gifte, og det var bare ca. 3 500 gifte kvinner som ble oppført som brukere. Hvem som blir oppført som bruker er mer et uttrykk for tradisjon og holdninger, enn for hvem som utfører arbeidet. I landbruksstatistikken blir derfor brukere og ektefeller likestilt, og i grunnlagsmaterialet for dette notatet har vi også behandlet kvinnelige brukere og ektefeller til mannlige brukere som en gruppe. Oppstillingen nedenfor viser innslaget av kvinner på brukene:

Bruk i alt med personlig bruker	101 181
Enslig mann	19 699
Enslig kvinne	3 801
Ektepar	77 681

De gifte kvinnene har vi gruppert etter hvor stor andel av ekteparets samlede yrkesaktivitet på bruket de har utført. Denne grupperingen viser at bortimot 12 000 kvinner har utført like mye arbeid på bruket som mannen eller mer. Grupperingen viste ellers at det var over 18 000 kvinner som ikke deltok i gårdsdrifta. For de kvinnene som deltok i drifta var det mest vanlig at de utførte 20-40 prosent av ekteparets samlede arbeid på bruket (Se figur 11).

Ved utvalgstellinga i 1986 ble det gitt fullstendige oppgaver over yrkesaktiviteten både på og utenom bruket. I gjennomsnitt for kvinnene utgjorde yrkesaktiviteten 946 timeverk. Av dette ble 556 timeverk utført på bruket, og 390 timeverk utenom bruket. Til sammenligning kan nevnes at mennene utførte 2 119 timeverk i gjennomsnitt pr. person, og av dette var 1 327 timeverk på bruket (se figur 12 og 13).

Ved sammenligning av yrkesaktiviteten mellom menn og kvinner må en ta hensyn til at kvinnene i tillegg utfører et betydelig arbeid i huset. Omfanget av husarbeid ble ikke registrert ved utvalgstellinga i 1986, men fra Landbrukstellinga 1979 foreligger det tall som viser at husarbeid da utgjorde 70 prosent av arbeidsinnsatsen for kvinner og 15 prosent for menn.

På landsbasis utførte kvinnelige brukere/ektefeller 22 764 årsverk i jordbruket, eller 27 prosent av brukerekteparenes arbeidsinnsats. På Østlandets flatbygder var denne prosentdelen 23 mot 28 på Vestlandet. Kvinnene utførte også vel 16 000 årsverk utenom bruket, eller 29 prosent av samlet arbeidsinnsats utenom bruket for brukere og ektefeller.

Vi har sammenlignet kvinnenes yrkesaktivitet ved de viktigste driftsformene. Det viser seg at kvinnene utfører en betydelig mindre andel av arbeidet på bruket ved korndyrking enn ved de fleste andre driftsformer. Dette er vist både i tabell 15 og figur 14. Vi har kjørt ut tilsvarende tall for Østlandet flatbygder, og funnet samme tendens. Det er derfor grunn til å regne med at denne tendensen har med driftsformen å gjøre, og ikke bare er et resultat av korndyrkingens geografiske plassering.

Det er mye som tyder på at det fortsatt er mannen som i størst grad utfører de mekaniserte arbeidsoppgavene. Dette kan forklare de lave tallene for kvinnearbeid ved korndyrkingen hvor de fleste arbeidsoppgavene er mekanisert. Det kan ellers være grunn til å merke seg at kvinnenes andel av brukerekteparets innsats på bruket øker med økende omfang av korndyrking, mens kvinnenes andel av arbeidsinnsatsen er størst ved små produksjonsomfang både for mjølkeproduksjon og sauehold. I neste avsnitt er det vist at det på "små" mjølkeproduksjonsbruk er investert lite både i bygninger og i maskiner.

Vi har også sett litt på problemstillingen med arbeid utenom bruket og de virkningene dette har på driftsopplegget på bruket. Det viser seg for det første at det er en mindre andel av kvinnene enn av mennene som har arbeid utenom bruket (39 mot 54 prosent). Videre viser det seg at 500 - 999 timeverk pr. år er mest vanlig for kvinnene mens over 50 prosent av mennene med arbeid utenom bruket har 1 500 - 1 999 timeverk (Se figur 13).

Vi har sett spesielt på bruksgruppa hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. Totalt for hele landet var det 41 426 bruk i denne gruppen. De gifte brukerne i denne gruppen har vi fordelt etter om det var mannen, kona eller begge som hadde arbeid utenom. Det var bare 9 prosent av brukene med gift bruker hvor det hovedsakelig var kona som arbeidet utenom bruket. Vi fikk derfor et spinkelt materiale for å analysere driftsopplegget på bruket for denne bruksgruppa. På 58 prosent av brukene var det hovedsakelig mannen som arbeidet utenom og på 33 prosent hadde både mannen og kona betydelig arbeidsinnsats utenom bruket.

I de tilfellene hvor det var mannen som arbeidet utenom, var det vanlig med et forenklet driftsopplegg på bruket. Det var derimot vanlig med mer omfattende drift når det var kona som arbeidet utenom. I tabell 16 har vi vist dette for bruk med eget jordbruksareal på 50 - 99 dekar.

Det ser altså ut til at det fortsatt er mest vanlig at det er mannen som har hovedansvaret for arbeidsoppgavene på bruket. Dersom kvinnen er hjemme, må hennes arbeidsinnsats i første rekke være knyttet til hus og hjem. I gjennomsnitt for alle driftsformer har mannen flere timeverk på bruket enn kona selv når han har ca. ett årsverk utenom. Mennene i denne gruppa har den mest omfattende yrkesaktiviteten i sum på og utenom bruket, og i gjennomsnitt utfører de 2 436 timeverk pr. år.

Tallene tyder på at kvinner som har fullt arbeid utenom bruket, fortsatt ordner med husarbeidet slik at mannen kan konsentrere seg om gårdsdrifta. Som indikasjon på dette kan en vise til at mannen har bortimot samme arbeidsinnsats på bruket når kona har arbeid utenom som når hun er hjemme. I tabell 16 er dette vist for bruk med 50 - 99 dekar eget areal.

En annen interessant ting er å se hvilken betydning kvinnens arbeidsinnsats utenom bruket har på brukerekteparets nettoinntekt. For å belyse dette har vi sett på gruppen med minst 1 500 timer utenom bruket, og har sammenlignet brukene hvor kvinnen arbeider utenom med brukene hvor mannen arbeider utenom. Det viser seg at kvinnes arbeid utenom i langt mindre grad enn mennenes arbeid representerer mer enn halvparten av samlet nettoinntekt. I de tilfellene hvor det hovedsakelig var kvinnen som arbeidet utenom bruket, var bruket viktigste inntektskilde for hele 53 prosent av brukerekteparene. I de tilfellene hvor mannen arbeidet utenom, var bruket viktigste inntektskilde bare for 7 prosent av brukerekteparene. Dette kan ha sammenheng med at kvinnene ofte arbeider i lavtlønna yrker, men det har trolig mest sammenheng med at driftsomfanget på bruket holdes oppe selv om kona har arbeid utenom.

Tabell 15. Produksjonsomfang i alt pr. bruk og arbeid utført av kvinne.
Tall for hovedgrupper av driftsformer. Hele landet. 1985/86

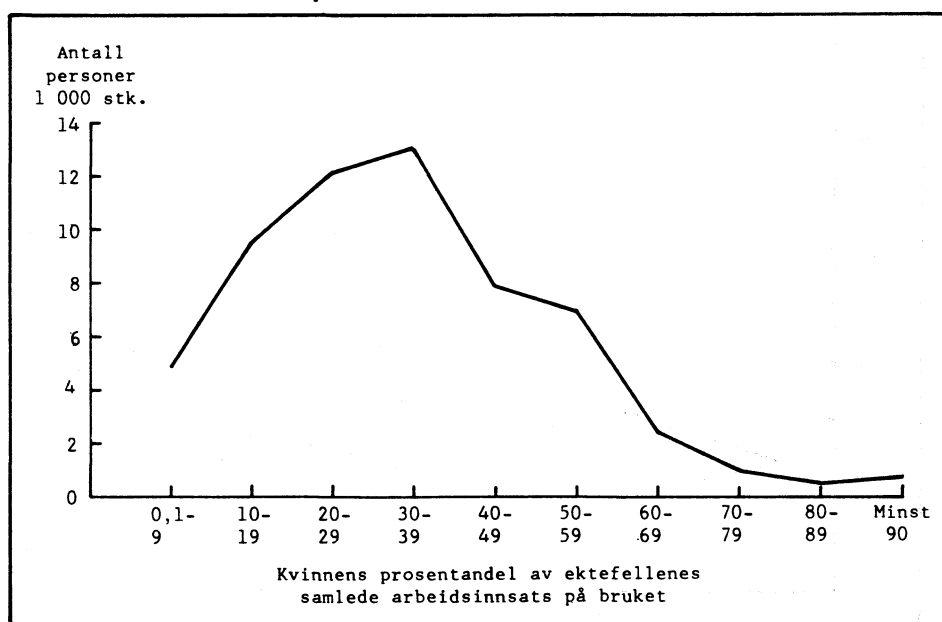
Driftsform	Antall bruk	Prod. omfang i alt pr. bruk	Utført av kvinne		
			Andel av arbeidet på bruket	Timer pr. kvinne ¹	
			Prosent	På bruket	Utenom bruket
			Norm. timev.	Timer	
Alle bruk	101 504	1769	20	556	390
11 Jordbruksvekster	24 869	647	11	128	536
111 korn	15 744	693	9	120	568
12 Hagebruksvekster ...	2 830	2860	18	718	324
13 Blandet planteprod.	1 465	1562	17	388	397
21 Storfe (mjølk)	28 874	3241	21	992	215
22 Andre grovfordyr ...	30 151	958	22	438	440
221 Storfe (kjøtt)	6 144	1056	21	439	448
222 Sau	19 562	766	23	403	426
223 Geit	930	3456	26	1167	207
23 Andre dyr	2 571	2686	21	701	357
24 Blandet husdyrhold .	4 013	3446	20	913	280
31 Blanda dr. mest pl.	1 970	1813	17	479	503
32 Blanda dr. mest husd.	2 748	2004	18	538	386

1) Bruk med enslig mann er holdt utenfor beregning av timeverk pr. kvinne mens de er tatt med ved beregning av alle de andre kolonnene i tabellen.

Tabell 16. Produksjonsomfang pr. bruk og brukerekteparets yrkesaktivitet. Tall for bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal i 1979, og med gift bruker i 1986, etter arbeidsinnsats utenom bruket. Hele landet. 1985/86

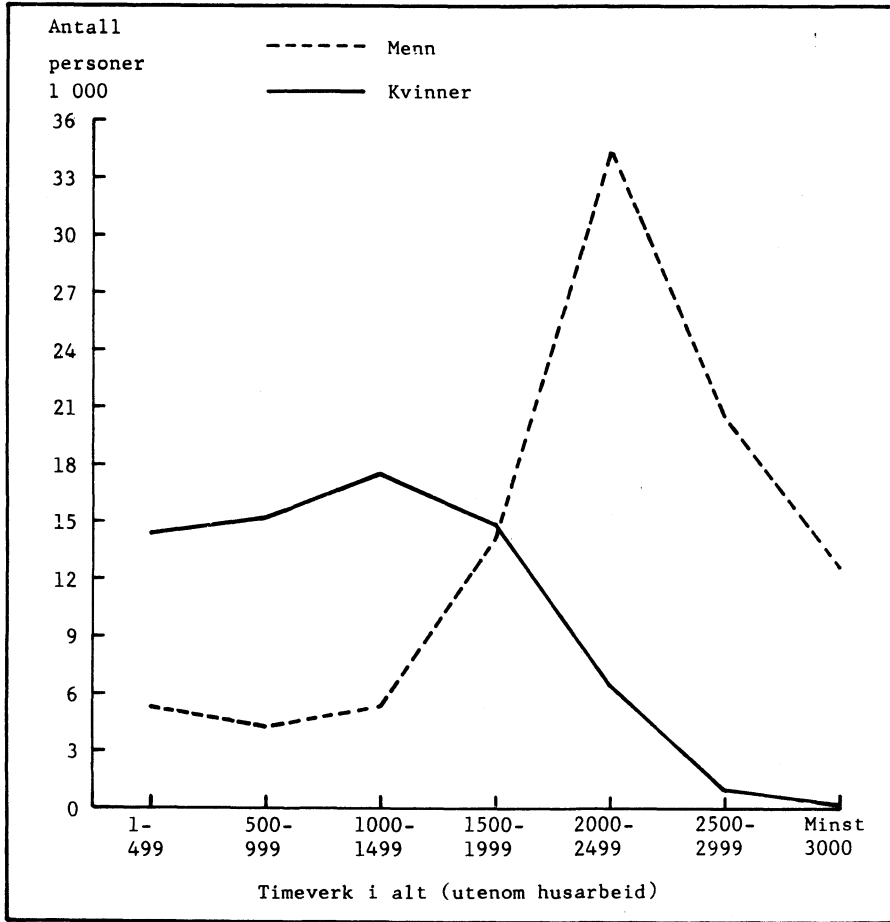
Arbeid utenom bruket	Antall bruk	Prod. omfang i norm. timev. pr. bruk	Timeverk pr. bruker/ektefelle			
			Mann		Kvinne	
			På bruket	Utenom bruket	På bruket	Utenom bruket
Alle bruk	22 504	2128	1514	732	657	382
Under 500 timeverk utenom						
Alle	9 805	2817	1996	24	917	19
500 - 1499 timeverk utenom						
Alle	3 549	2623	1895	467	662	478
Mann m. arb utenom .	1 582	2362	1507	938	782	43
Kvinne m. arb.utenom	1 688	2899	2269	27	554	881
Begge m. arb. utenom	278	2437	1835	460	645	517
Minst 1500 timeverk utenom						
Alle	9 150	1228	851	1593	377	733
Mann m. arb utenom .	5 125	1174	662	1868	499	146
Kvinne m. arb.utenom	1 097	2228	2053	110	180	1766
Begge m. arb. utenom	2 928	948	732	1667	239	1374

Figur 11. Brukene etter kvinnens prosentandel av brukerekteparets samlede arbeidsinnsats på bruket. Hele landet. 1985/86.1)

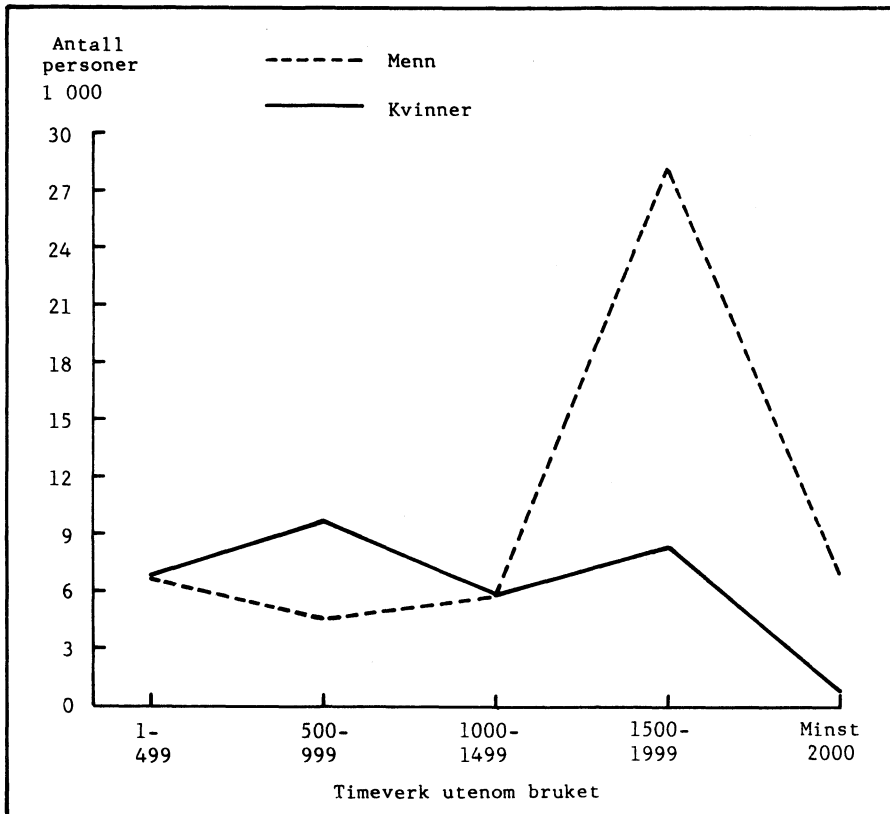
1) Bruk med kvinne eller kvinne uten arbeidsinnsats på bruket er ikke med.

Figur 12. Brukere og ektefeller etter samlet yrkesaktivitet.
Hele landet. 1985/86 1)

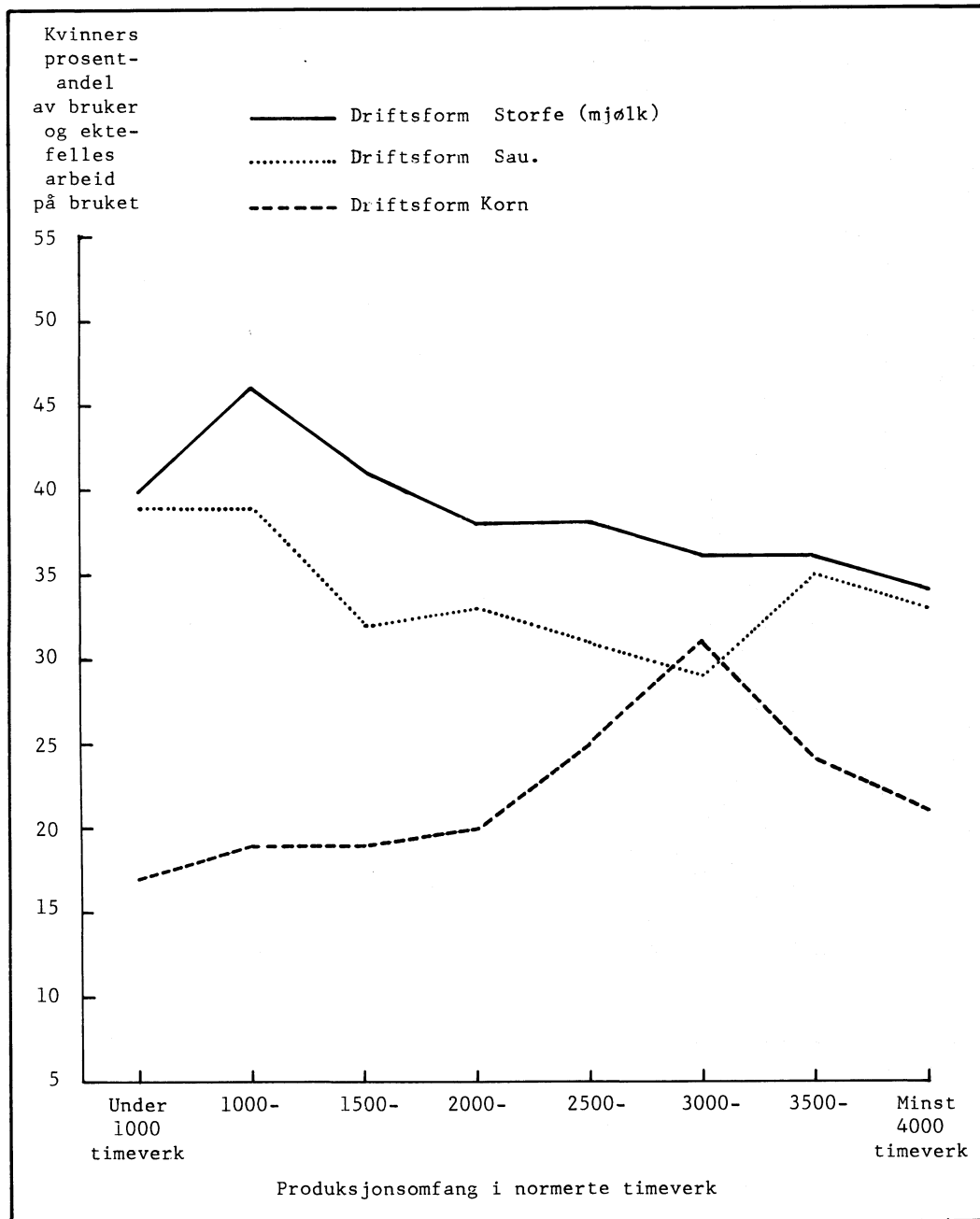
1) 11 470 kvinner og 858 menn uten yrkesaktivitet er ikke med.

Figur 13. Brukere og ektefeller etter arbeidsinnsats utenom bruket.
Hele landet. 1985/86 1)

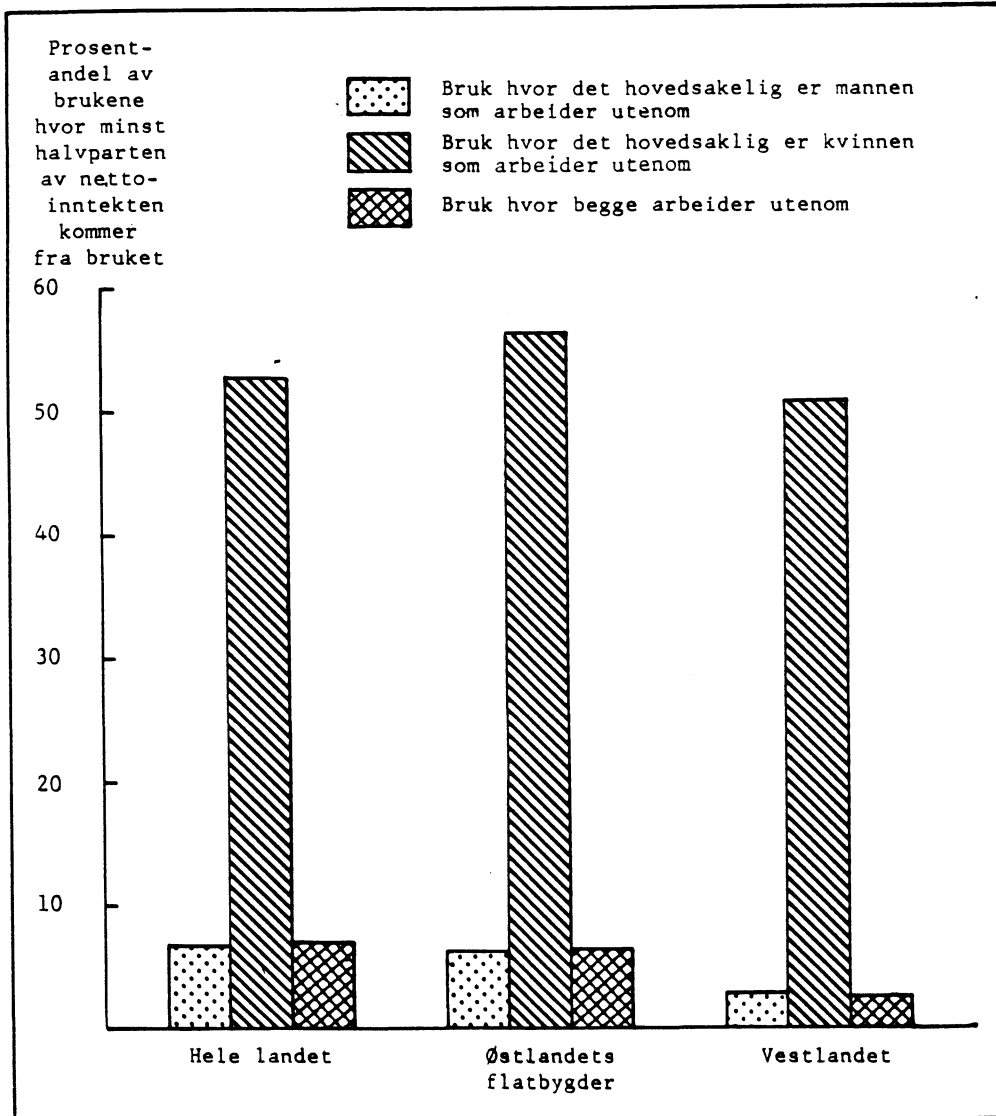
1) 49 947 kvinner og 44 792 menn uten arbeid utenom bruket er ikke med.

Figur 14. Kvinners andel av brukerekteparets samlede arbeidsinnsats på bruket, etter produksjonsomfang. Sammenligning av utvalgte driftsformer. Hele landet. 1985/86 1)

1) Bare bruk med gift bruker er tatt med i grunnlagsmaterialet for figuren.

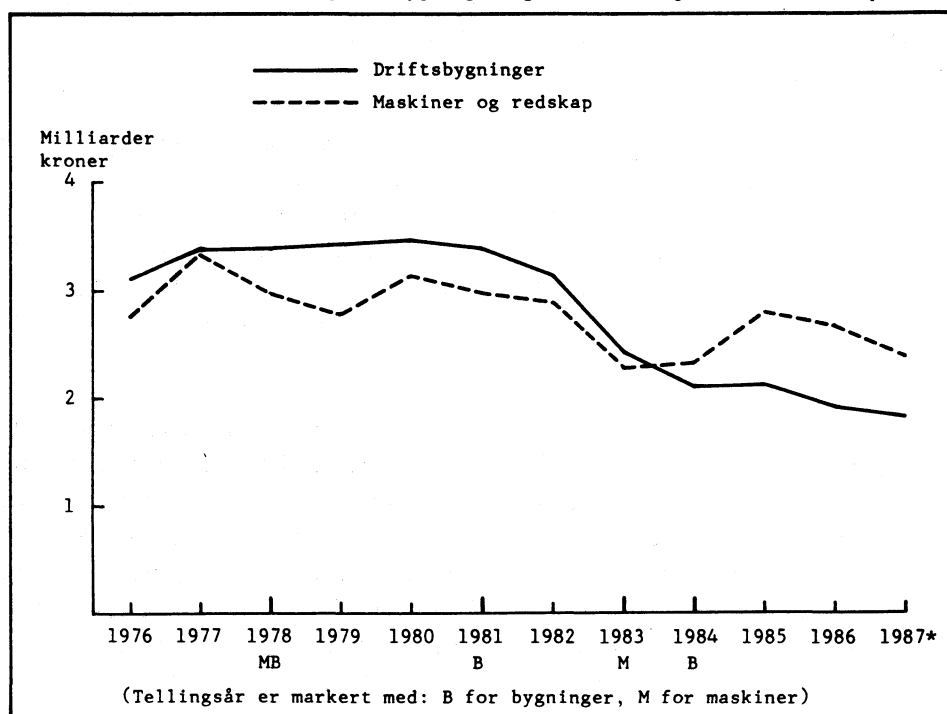
Figur 15. Andel av brukene hvor minst halvparten av samlet nettoinntekt kommer fra bruket. Tall for bruk hvor bruker og ektefelle til sammen har minst 1 500 timeverk utenom bruket. 1985/36

5.3.5. Investeringer

I materialet for denne analysen har vi hatt tilgang til investeringstall som refererer seg til 1978, 1981 og 1984 for bygninger, og til 1978 og 1983 for maskiner. I figur 16 har en vist hvordan disse tellingsårene faller inn i den generelle utviklingen. Figurene viser bruttoinvesteringer i faste priser beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket, og det går fram at det var et høyt investeringsnivå omkring 1980. Fra og med 1983 var det et markert fall i investeringsaktiviteten både for bygninger og maskiner, og for bygninger fortsatte denne nedgangen. Tellingene for 1978 og 1981 gjelder derfor årganger med høy investering, mens tellingene for 1983 og 1984 gjelder årganger med lav investering.

Figur 16. Bruttoinvesteringer i bygninger og maskiner i jordbruket. 1985-priser

* Budsjett

K i l d e: Budsjettnemnda for jordbruket.

Ved oppsplitting av materialet i delgrupper, blir investeringstallene usikre. Dette har sammenheng med at det er en relativt liten andel av brukene som har investering i det enkelte år. Usikkerheten er større for bygninger enn for maskiner hvor det er kortere tidsintervall mellom hver investering. I dette notatet har vi valgt å nytte tall som bygger på oppgaver fra alle tellingene. På den måten har en fått med investerings-tall for bygninger for 3 årganger, og for maskiner fra 2 årganger. Tallene blir for det meste gitt som gjennomsnitt pr. bruk pr. år i 1985-priser.

Hovedproblemstillingen har vært å se på aktiviteten på bruket i sammenheng med yrkesvalget utenom bruket. En ren sammenligning mellom bruk med ulikt omfang av arbeid utenom bruket gir imidlertid et ufullstendig bilde. Dette kommer av at omfanget av investeringene er påvirket av andre faktorer som også har sammenheng med arbeid utenom bruket. Den viktigste faktoren er produksjonsomfanget, men også driftsform og brukerens alder har innflytelse. Det har også betydning om en bruksgruppe representerer et opplegg som det satses på, eller om det er et opplegg hvor det kommer med relativt mange bruk som er under avvikling.

I tabell 17 og 18 har en gitt gjennomsnittlige investeringstall pr. bruk pr. år for bygninger og maskiner. I disse tabellene er brukene gruppert etter driftsform og produksjonsomfang (normert arbeidsinnsats). Disse tabellene viser at når en trekker inn produksjonsomfanget er det brukene hvor det er satset på arbeid utenom som har de største bygningsinvesteringene. Vi finner delvis den samme tendensen for investeringer i maskiner, men ikke så entydig.

Vi har ikke noen sikker forklaring på sammenhengen mellom arbeid utenom bruket og investeringsomfanget. En mulig forklaring kan være at det særlig er de yngre som har arbeid utenom bruket, og at bruksutbyggingen ofte foregår tidlig i brukerperioden. En annen forklaring kan være at det må tas arbeid utenom bruket for å finansiere bruksutbyggingen, eller at de som har arbeid utenom har bedre muligheter for å finansiere utbyggingen, og dessuten er avhengige av et rasjonelt opplegg for i det hele tatt å kunne make driften av bruket. Det er også grunn til å regne med at bruk med lite produksjonsomfang og lite arbeid utenom er inne i en avviklingsperiode. I denne perioden blir det ikke foretatt de investeringer som er nødvendig for å holde produksjonsapparatet ved like. Bruket kan gå ut av drift når brukeren faller fra, eller det kan være en som overtar driften av bruket uten å gi opp arbeidet utenom. Det er da naturlig at den nye brukeren vil foreta de investeringene som er nødvendige for å kunne fortsette driften.

Som støtte for teoriene i avsnittet ovenfor kan en vise til at gjennomsnittsalderen for brukere med minst 1 500 timeverk utenom bruket var 45 år, mens gjennomsnittsalderen for de som hadde under 500 timeverk utenom var 55 år. For brukere med sauehold var gjennomsnittsalderen hele 63 år for de som hadde under 500 timeverk utenom bruket. Det er også påvist klar sammenheng mellom investeringshyppighet og alder. Tellingene for 1984 viste at 16 prosent av brukerne i aldersgruppen 40 - 49 år hadde investert i driftsbygninger mot bare 8 prosent i aldersgruppen 60 - 69 år. Vi har

også sett investeringene i forhold til produksjonsomfanget for de tre hoveddriftsretningene. Som ellers i dette notatet har vi brukt normert arbeidsbehov som felles størrelsesmål. Materialet viser at brukene med korndyrking har et betydelig høyere investeringsnivå i maskiner enn brukene med mjølkeproduksjon eller sauehold. Når det gjelder bygningsinvesteringer er forskjellen mindre markert, og det er sauebrukene som har de største investeringene utregnet pr. årsverk. En sammenligning av driftsformene for bruk med samme produksjonsomfang er vanskelig å få til. Dette kommer av at de fleste brukene med mjølkeproduksjon har et større produksjonsomfang enn det som er vanlig ved sauehold og kornproduksjon. Det viser seg at mjølkeproduksjonsbrukene med under 2 500 timeverk har svært lite investering i bygninger. Dette er trolig et uttrykk for at det ikke lenger investeres i bygninger for mjølkeproduksjon med så lite produksjonsomfang.

Tabell 17. Investeringer i bygninger. Gjennomsnitt pr. bruk pr. år i 1985-priser. 1 000 kr.¹

Driftsform og timeverk utenom bruket	Alle bruk i drift 1/6-86	Etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk				
		1- 999	1000- 1999	2000- 2999	3000- 3999	minst 4000
Alle bruk	18,3	4,1	13,4	21,0	42,0	50,3
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	22,5	3,1	10,8	19,2	38,0	48,3
Minst 1500 timev.	10,5	4,7	15,0	25,1	45,5	52,6
Storfe (mjølk)	32,1	..	4,2	16,2	42,2	46,5
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	30,3	..	2,2	15,7	38,1	44,3
Minst 1500 timev.	29,0	..	5,7	16,7	48,8	49,2
Korn	7,8	5,3	13,7	19,9
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	8,5	4,3	12,7	18,0
Minst 1500 timev.	7,2	5,5	15,6	22,1
Sau	9,1	3,6	18,9	41,5
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	7,3	2,0	14,3	35,4
Minst 1500 timev.	9,2	4,7	21,0	47,5

¹ Gjennomsnittstallene bygger på oppgave for årene 1978, 1981 og 1984.

Tabell 18. Investeringer i maskiner og redskaper. Gjennomsnitt pr. bruk pr. år i 1985-priser. 1 000 kr¹

Driftsform og timeverk utenom bruket	Alle bruk i drift 1/6-86	Etter produksjonsomfang på bruket i normerte timeverk				
		1- 999	1000- 1999	2000- 2999	3000- 3999	minst 4000
Alle bruk	21,0	9,0	20,2	26,4	35,0	51,4
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	24,8	6,0	17,3	25,1	34,0	52,2
Minst 1500 timev.	14,9	10,0	21,3	28,1	37,4	47,0
Storfe (mjølk)	31,2	6,9	9,7	22,2	33,9	51,1
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	31,5	..	7,9	22,5	33,3	50,8
Minst 1500 timev.	27,1	..	11,9	19,9	37,1	48,1
Korn	24,8	15,6	45,6	81,6
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	29,6	14,4	43,8	79,5
Minst 1500 timev.	20,5	15,2	45,8	90,9
Sau	9,1	5,9	15,7	25,1
Av disse utenom br.						
Under 500 timev.	7,1	3,2	14,7	25,0
Minst 1500 timev.	9,7	7,3	16,5	28,6

¹ Gjennomsnittstallene bygger på oppgave for årene 1978 og 1983.

Tabell 19. Investeringer i bygninger. Gjennomsnitt pr. årsverk (normert) i 1985-priser. 1 000 kr¹

Produksjonsomfang i normerte timeverk	Alle bruk	Av disse med driftsform		
		Storfe (mjølk)	Sau	Korn
Alle	20	20	24	22
Av disse				
1 - 999 timev.	19	..	17	26
1 000 - 1 499 "	18	4	25	20
1 500 - 1 999 "	19	6	30	20
2 000 - 2 499 "	18	9	36	17
2 500 - 2 999 "	15	13	32	..
3 000 - 3 499 "	23	24
3 500 - 3 999 "	25	25

1) Gjennomsnittstallene bygger på oppgave for årene 1978, 1981 og 1984.

Tabell 20. Investeringer i maskiner. Gjennomsnitt pr. årsverk (normert) i 1985-priser. 1 000 kr¹

Produksjonsomfang i normerte timeverk	Alle bruk	Av disse med driftsform		
		Storfe (mjølk)	Sau	Korn
Alle	23	19	23	71
Av disse				
1 - 999 timev.	42	..	27	77
1 000 - 1 499 "	31	12	23	68
1 500 - 1 999 "	25	13	23	64
2 000 - 2 499 "	24	16	22	68
2 500 - 2 999 "	19	16	20	..
3 000 - 3 499 "	20	19
3 500 - 3 999 "	20	20

¹ Gjennomsnittstallene bygger på oppgave for årene 1978 og 1983.

5.3.6. Jordleie

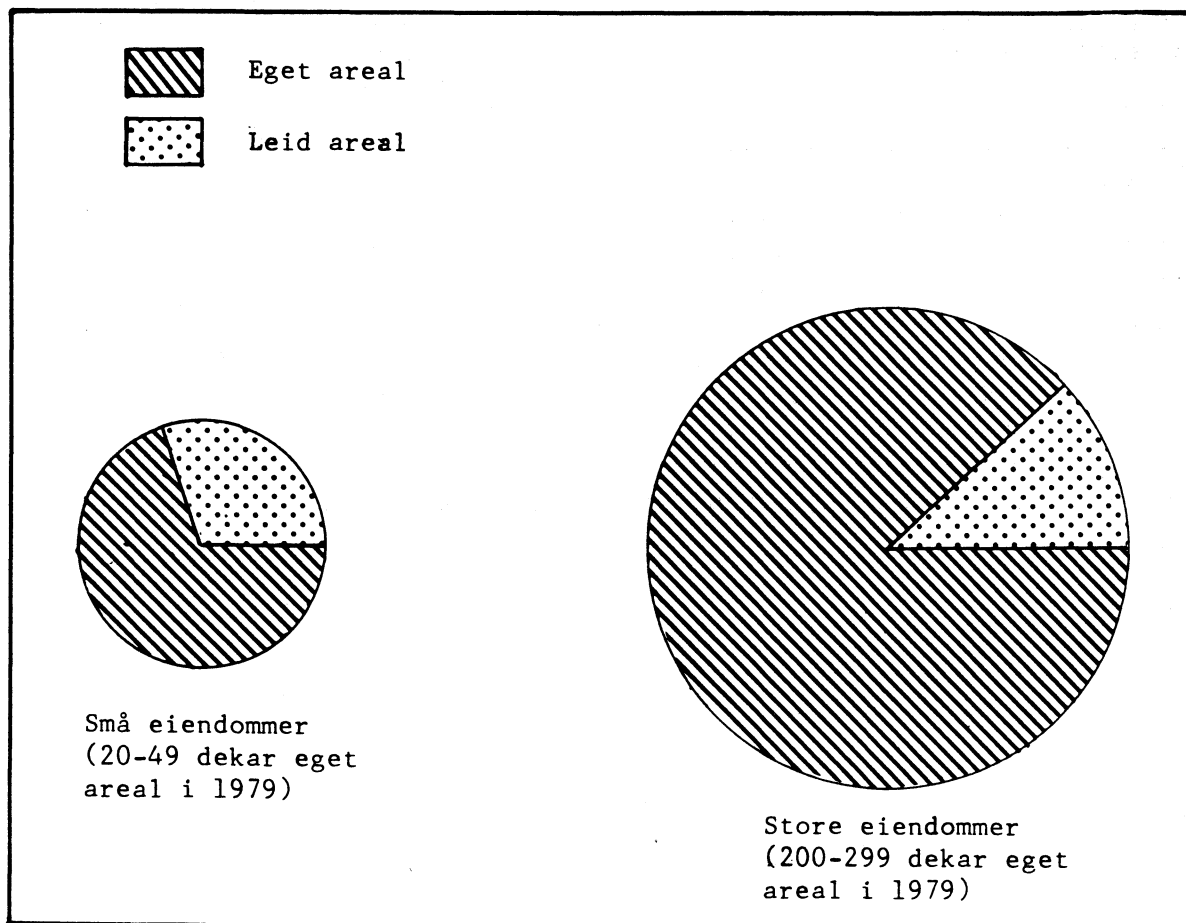
Jordleie er et viktig element i strukturutviklingen, og over 20 prosent av jordbruksareal i drift blir drevet av en annen enn eieren. En del av det leide arealet er knyttet til forpaktning o.l., men ca. 60 prosent av leid areal er tilleggsjord til eksisterende bruk (1979).

For de som ønsker å ha bruket som hovedinntektskilde gir leie av tilleggsjord en mulighet for å øke produksjonsomfanget. For de som leier bort, representerer dette en mulighet for å holde bruket i hevd selv om det satses på omfattende arbeid utenom bruket, eller eieren av andre grunner ikke makter/ønsker å drive bruket selv.

Materialet som er lagt til grunn for denne rapporten, gir visse muligheter for å kartlegge omfanget av jordleie ved ulike valg av yrke og driftsopplegg på bruket. Det er best informasjon om jordleie fra den fullstendige tellingen i 1979, men søknadene om produksjonstillegg gir også noe informasjon om jordleie i 1985.

Det er tatt utgangspunkt i eiendommens eget jordbruksareal i 1979. Det viser seg at det blir leid tilleggsjord til alle eiendomsstørrelser, og at det er de største eiendommene som i gjennomsnitt leier mest. Som andel av samlet jordbruksareal er det likevel på de små eiendommene at jordleien virkelig har betydning (se figur 17).

Figur 17. Fordeling av areal i drift på eget og leid areal. 1985

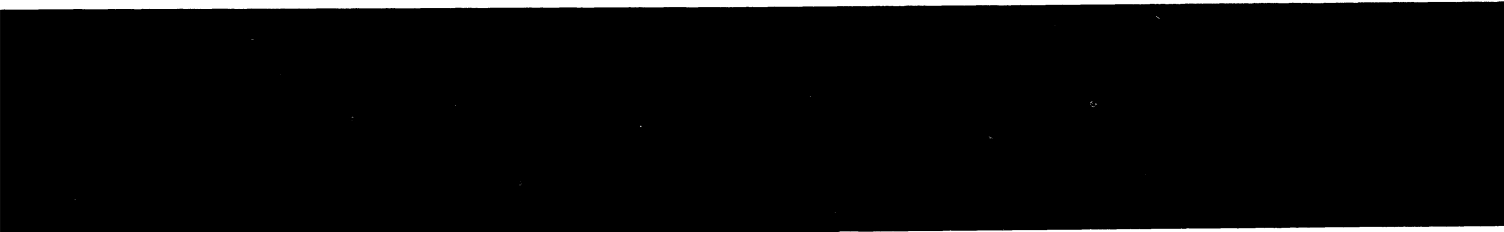
For å belyse effekten av arbeid utenom bruket og driftsform, er det nyttet tall for gruppen med 50-99,9 dekar eget jordbruksareal i 1979. Det viser seg da for det første at de som har lite arbeid utenom bruket, har hatt en økning i eget areal fra 1979 til 1985 i motsetning til de som har hatt minst 1 500 timer utenom bruket. Det er videre en helt klar sammenheng mellom arbeid utenom bruket og omfanget av jordleie. Denne sammenhengen blir imidlertid noe mer nyansert når en også trekker inn opplysningen om driftsform. Det viser seg at brukene med mjølkeproduksjon har mye leid tilleggsjord selv om bruker og ektefelle har mye arbeid utenom bruket. På sauebrukene er derimot omfanget av jordleie lite også i de tilfellene der bruker og ektefelle ikke har arbeid utenom bruket. For kornbrukene er det derimot en klar sammenheng mellom omfanget av jordleie og arbeid utenom bruket (se tabell 21).

Tabell 21. Jordleie. Tall for bruk med 50-99 dekar eget jordbruksareal i 1979 og hvor brukeren var under 70 år pr. 1. juni 1986. Hele landet. Dekar pr. bruk.

Driftsform og arealkategori 1985/86	Areal tall 1979 for bruk med ulikt omfang av arbeid utenom bruket i 1985/86		Areal tall 1985 for bruk med ulikt omfang av arbeid utenom bruket i 1985/86	
	Under 500 timeverk	Minst 1500 timeverk	Under 500 timeverk	Minst 1500 timeverk
Alle bruk				
Eget areal ...	71	67	77	67
Leid areal ...	17	7	26	11
Bortleid areal	2	7	1	4
Storfe (mjølk)				
Eget areal ...	72	69	81	77
Leid areal ...	22	17	31	27
Bortleid areal	0	2	0	0
Sau				
Eget areal ...	64	64	61	59
Leid areal ...	5	4	10	6
Bortleid areal	4	8	5	5
Korn				
Eget areal ...	70	70	79	71
Leid areal ...	20	7	35	11
Bortleid areal	2	8	1	1

UIKOMMET I SERIEN RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ ETTER 1. JULI 1987 (RAPP)
 Issued in the series Reports from the Central Bureau of Statistics since 1 July 1987 (REP)
 ISSN 0332-8422

- Nr. 87/14 MSG-4 A Complete Description of the System of Equations/Erik Offerdal, Knut Thonstad og Haakon Vennemo 1987-141s. (RAPP; 87/14) 45 kr ISBN 82-537-2524-8
- 87/15 Energiundersøkelsen 1985 Energibruk i privat og offentlig tjenesteyting/Jon Sagen. 1987-93s. 40 kr ISBN 82-537-2533-7
 - 87/16 Kommunehelsetjenesten Årsstatistikk for 1986. 1987-61s. 40 kr ISBN 82-537-2531-0
 - 87/17 Nordmenns ferievaner i regionalt perspektiv/Hege Kitterød. 1987-86s. 40 kr ISBN 82-537-2543-4
 - 87/18 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1982 - 1985. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2549-3
 - 87/19 En økonometrisk analyse av varigheten av arbeidsledighet/Rolf Aaberge. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2546-9
 - 87/20 Statistisk beskrivelse av arbeidsledighetens lengde 1973-1985/Rolf Aaberge. 1987-39s. 30 kr ISBN 82-537-2547-7
 - 87/21 Aktuelle skattetall 1987 Current Tax Data. 1987-45s. 40 kr ISBN 82-537-2552-3
 - 87/22 Friluftsliv og helse/Tiril Vogt. 1987-76s. 40 kr ISBN 82-537-2562-0
 - 87/23 Prisdannelse på importvarer En MODAG-rapport/Nils Henrik Mørch von der Fehr. 1988-67s. 40 kr ISBN 82-537-2569-8
 - 88/2 NORDHAND Et modellsystem for de nordiske land/Paal Sand og Gunnar Sollie. 1988-68s. 40 kr ISBN 82-537-2570-1
 - 88/3 Hovedtrekk ved den økonomiske og demografiske utviklingen i fylkene etter 1960/Tor Skoglund, Erik Stordahl og Knut Ø. Sørensen. 1988-81s. 40 kr ISBN 82-537-2572-8
 - 88/4 Kohort- og periodefruktbarhet i Norge 1845 - 1985 Cohort and Period Fertility for Norway/Helge Brunborg. 1988-135s. 45 kr ISBN 82-537-2573-6
 - 88/5 Yrkesdeltakelse for personer over aldersgrensen En log-lineær analyse/Grete Dahl 1988-38s. (RAPP; 88/5) 30 kr ISBN 82-537-2593-0
 - 88/6 Skilsmisser i Norge 1965-1985 En demografisk analyse/Øystein Kravdal og Turid Noack. 1988-147s. 45 kr ISBN 82-537-2587-6
 - 88/7 Oljeinvesteringer og norsk økonomi i 1987-95/Ingvild Svendsen. 1988-88s. 40 kr ISBN 82-537-2596-5

Pris kr 40,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos H. Aschehoug & Co. og
Universitetsforlaget, Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

ISBN 82-537-2669-4
ISSN 0332-8422